

ŞAKİR ALBALIYEV

filologiya elmlər namizədi

SƏDNİK PAŞA PİRSULTANLI

POEZİYASINA BİR BAXIŞ

GƏNCƏ - 2011

**Redaktor: *Sahibə Paşayeva,*
AMEA-nın Folklor İnstitutunun
elmi əməkdaşı**

ŞAKİR ALBALIYEV

**Sədnik Paşa Pirsultanlı
poeziyasına bir baxış. 80 səh.**

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Folklor İnstitutunun elmi əməkdaşı, filologiya elmlər namizədi Şakir Albaliyev Sədnik Paşa Pirsultanlının poeziyası ilə ardıcıl maraqlanır. Onun bu sahədə silsilə yazıları çıxmışdır. İndiyə qədər onun çap olunmuş məqalələrini bir araya gətirib kitab şəklinə saldıq.

Sözsüz ki, bu yaradıcılıq bundan sonra da davam edəcək, artacaq və böyüyəcəkdir.

DQ 0302 A1 -11

“Pirsultan” - 2011

Folklorumuzun bilici babası - Sədnik Paşa

Kitabları vasitəsilə imzasını tanıdığım vaxtlardan bilirdim ki, Sədnik Xəlil oğlu Paşayev respublikamızın iri mədəni mərkəzlərindən olan Gəncə şəhərində Pedaqoji İnstitutun müəllimidir. Onda şəxsən tanımasam da, onu Azərbaycanın ən adlı-sanlı, azman kişilərindən biri kimi təsəvvürümə gətirirdim. Ən çox da onu «Yaşayan əfsanələr», «Yurdumuzun əfsanələri», «Yanardağ əfsanələri», «Azərbaycan xalq əfsanələri» kimi kitabları ilə bir vaxtda yada salırdım, düşündüm ki, xalq yaddaşının mahir bilicisi olan, sinəsində bu qədər xalq xəzinəsi, əfsanələr gəzdirən bu kişi Dədə Qorqud kimi nurani, ağsaqqal bir el adamıdır.

Vaxt oldu ki, mən Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində təhsil alanda bir dəfə Folklor kafedrasında söhbətçil, bəmzə, sinəsindən sözlər coş verib daşan bir ağsaqqalın söhbətinin üstünə gəlib çıxdım. Maraqlandım ki, bu kişi kim ola? Dedilər bəs Gəncədən gəlib, Sədnik Paşayevdir. Daha sonra mən onu Dədə Qorqud

adına Folklor Elmi Mədəni Mərkəzində bir neçə dəfə gördüm. Sonra da tale elə gətirdi ki, Folklor İnstitutu formalaşanda daha tez-tez görüşməyə başladıq və nəticədə aramızda səmimi dostluq münasibətləri yarandı.

Bəs Sədnik Xəlil oğlu Paşayev rəsmi olaraq kimdir? 1929-cu ildə Daşkəsən rayonunun Qazaxyolçular kəndindəki Pirsultan köyü məhəlləsində anadan olub. 1949-cu ildə Dəstəfur kənd orta internat məktəbini bitirib. Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsinə üz tutduqdan sonra, demək olar ki, həyatının yeni yüksələn xətti üzrə inkişaf edən mərhələsi başlayır. Bu mərhələ nə ilə xarakterizə olunur? – sualına gəldikdə isə «Bu gün Sədnik Paşayev kimdir?» ritorik sualı buna cavab verir. Bəli, Sədnik Xəlil oğlu Paşayev bu gün artıq 1929-cu ildə Daşkəsən rayonunun Qazaxyolçular kəndində dünyaya təvəllüd tapmış adi uşaq deyil; bu gün S.Paşayev ünvanı təkəcə Qazaxyolçular kəndi ilə, onun bir məhəlləsi olan Pirsultan obası ilə məhdudlaşmış qalmır, əksinə, bu məhdud coğrafi regionun sərhədlərini çoxdan aşmış və həm diaxron, həm sinxron vəziyyətdə, həm də şərqə,

qərbə, şimala, cənuba min kilometrələ əhatə arealında öz çərçivəsini genişləndirib. Bu gün Sədnik Xəliloğlu ünvanı deyiləndə bütöv Azərbaycan dünyası başa düşülür, bu gün S.Paşayev dünyası deyəndə bütün türk elləri özünün milli-mənəvi özəllikləri və gözəllikləri ilə gözlərimiz önündən dolanıb keçir...

Deyərdim ki, Sədnik adının daşıyıcısı bəlkə də elə yeganə olaraq Sədnik müəllimin özüdür, amma bu adı o, bütöv Gəncə boyda böyüdü, Butöv Azərbaycan boyda, türk elləri içində məşhuri - cahan eləyib. «Sədnik» adı yəqin ki, səd - yüz rəqəmi ilə bağlıdır. Yüzçü, yüzlük, daha doğrusu, mənəcə, yüzbaşı sözü ilə bağlıdır. Yəni onbaşı, yüzbaşı, minbaşı – Çar Rusiyası dövründə müəyyən ixtiyar sahibi olan və öhdəsində müvafiq sayda ev, ailə, təsərrüfatbaşı, kənd olan adama deyirdilər. Bax, Sədnik müəllimin adını düşünəndə belə bilirəm ki, o, özünün ağır çəkisi ilə yüzlərlə insana rəhbər, ağsaqqal olan nüfuz sahibidir və özünün yüksək intellekti ilə, zəngin mənəvi potensialı ilə yüzlərə, minlərə təsir etmək gücünə qadirdir.

Bütün bu dediklərim S.Paşayevi bir şəxsiyyət olaraq təqdim edir.

S.X.Paşayev böyük düha sahibidir. Bir fərd olaraq o, özlüyündə bir neçə böyük şəxsin daşdığı yükün öhdəsindən asanlıqla gəlir. Öz geniş ürəyini bir neçə yerə parçalayıb və həmin parçaların hər birində də bir böyük ürək sahibi fəaliyyət göstərir. Bu dediklərimizi əgər şərti olaraq bölgülərlə verə bilsək, onda təxminən aşağıdakı şəkildə qruplaşdırma alınar:

1. Sədnik Paşayev adi vətəndaşdır, öz doğulduğu kəndin sınavi yetirməsidir;
2. Sədnik Paşayev müəllimdir;
3. Sədnik Paşayev jurnalistdir;
4. Sədnik Paşayev şairdir, aşıqdır;
5. Sədnik Paşayev alimdir və.s.

Elmi fəaliyyətini də özlüyündə bir neçə yerə ayırmaq olar:

- 1.Pedaqoq – alim
- 2.Folklorşünas – alim
- 3.Nəzəriyyəçi – alim

Bütün bunları isə Sədnik Paşayev həyatda öz canlı əmək fəaliyyəti ilə və eyni zamanda yazıb ortaya çıxartdığı əsərləri ilə doğruldu.

1. Adi vətəndaş

Bəli, hamımız kimi o da doğulduğu yerin-yurdun övladıdır, bir sıra nəfəri kimi hər birimizin müasiri olan adi vətəndaşdır. O, da öz yaşlıları ilə birgə doğulduğu kənddə, məhəllədə uşaqlıq həyatı keçirmiş, orta məktəbə getmiş, yeniyetməlik çağına çatmışdır. Amma hamı kimi doğulsa da, böyüsə də, hamıdan seçilən bir ömür yolu yaşayadı, doğulduğu regionun hüdudlarından çox-çox uzaqlara çıxdı, müxtəlif bucaq altından, ayrı-ayrı prizmalardan baxanda onun həyatındakı lövhələrin hər birindən bizə bir cür göründü Sədnik dünyası – Sədnik ömrü.

2. Müəllim ömrü

1970-ci ilin 19 oktyabrından Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı və onun tədrisi metodikası kafedrasının

müəllimi, baş müəllim, dosenti və professoru olmuş, özünü bir müəllim kimi tələbələrə sevdirə bilmişdir. 37 illik pedaqoji fəaliyyəti dövründə o, respublikanın Əməkdar Mədəniyyət və Qabaqcıl Ali Təhsil işçisi adına layiq görülmüşdür. 22 dekabr 1982-ci ildə Ali Attestasiya Komissiyasının qərarına əsasən dosent elmi adı, 17 sentyabr 1992-ci ildə isə professor elmi adı alan Sədnik Paşayev Təhsil Nazirliyinin Fəxri Fərmanı ilə də təltif edilmişdir.

3. Jurnalistika fəaliyyəti

Sədnik Paşa Pirsultanlı jurnalistika ilə gənclik illərindən maraqlanmış, universitet təhsilini bitirdikdən sonra rayon və şəhər qəzetlərində xüsusi müxbir, ədəbi işçi, məsul katib, redaktor vəzifələrində çalışmışdır. Uzun illər «Yeni Daşkəsən», «Mübariz» (Goranboy rayonlararası) və «Yenilik» (Kəlbəcər) qəzetlərinin redaktoru olmuşdur. 1960-cı ildən SSRİ Jurnalistlər İttifaqının üzvü seçilmiş, 1970-ci ildə 5 May Mətbuat günü ilə bağlı olaraq Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının Fəxri Fərmanını almışdır.

Sədnik Paşa Pirsultanlı eyni zamanda Türkiyədə nəşr edilən «Dost-dost» və «Milli folklor» jurnallarının Azərbaycan təmsilçisi, bundan başqa, ölkəmizdəki «Pirsultan» nəşriyyat – poliqrafiyası, «Yurddan səslər» jurnalı və «Xalq ozanı» qəzetinin təsisçisidir.

Bütün bunlardan əlavə, hazırda yazıları müntəzəm şəkildə Amerika, Almaniya, Hollandiya, Qazaxıstan, Türkmənistan, İran və Türkiyədə elmi məcmuə, qəzet və jurnallarda işıq üzü görür. Türkiyədə çıxan «Dədə Qorqud» Ensiklopediyasının hər iki cildində və Moskvanın nəşr etdiyi «Yejeqodnik» də (Velikaya Sovetskaya Ensiklopediya) nəşr olunmuşdur.

4. Sədnik Paşa şairdir

1970-ci ildə «Ağdabanlı Qurban və onun müasirləri» mövzusunda yazıb tamamladığı namizədlik dissertasiyasından da özünü aşığı yaradıcılığının bilicisi kimi təsdiq etmişdir. 25 ildir ki, Gəncəbasar Aşıqlar Birliyinin sədridir. Ozan-aşığı yaradıcılığı ilə müntəzəm məşğul olur. Gəncliyində bədii yaradıcılığını «Qoşqardağlı» imzası ilə

yazmış, sonralardan Pirsultan dağının ətəyində doğulduğuna görə, şair-aşıq Pirsultan Abdalı özlərinin ulu əcdadı hesab etdiyinə görə ədəbi imzasını dəyişib «Pirsultan» təxəllüsünü götürmüşdür. «Pirsultan bulağı», «İnciçəyim», «İlahi bir səs» və başqa adda 8 şer kitabı çap olunmuşdur.

5. Alim ömrü

52 ildir folklorumuzun toplanması, nəşri, tədqiqi yönündə mühüm xidmətlər göstərən professor Sədnik Paşa Pirsultanlı yüzlərlə məqalənin, 45 kitabın müəllifidir. Ankara və Bakıda keçirilən Uluslararası «İpək yolu xalq ədəbiyyatı», «Hacı Vəli Bektaşî» törənləri və «Ortaq türk keçmişindən ortaqlıq türk gələcəyinə» həsr olunmuş Folklor Simpoziumlarının məruzəçisidir. ABŞ-ın Bisconsin Universitetində şəxsi adı ilə bağlı Türk xalqları folkloruna dair 3000 nüsxə kitabdan ibarət kitabxana təşkil olunmuşdur. Azərbaycan xalq əfsanə və əsatirlərini küll halında ilk dəfə toplayıb tədqiq edən alimin əsas məqsədi xalq əfsanələrinin folklorun müstəqil janrı kimi

öyrənilməsi, o sıradan onun epik ənənələrinin (eposların, dastanların) formalaşmasında və yazılı ədəbiyyatda klassiklərin yaradıcılığında rolunu müəyyən etməkdir. Onun 1990-cı ildə «Azərbaycan xalq əfsanələri və onun tədqiqi problemləri» mövzusunda müdafiə etdiyi doktorluq dissertasiyası da bu sahədə uğurlu addımlarından sayılmalıdır.

Sədnik Xəlil oğlu Paşayevin elmi irsi zəngin və çoxşaxəli diapazona malikdir. İstər bir pedaqoq kimi tələbələr üçün yazdığı dərs vəsaitləri, istər də folklorşünaslığın nəzəri və təcrübi sahələri ilə bağlı alimin çox böyük araşdırmaları vardır. Ədəbiyyatşünaslığın nəzəri məsələləri ilə bağlı yürütdüyü mülahizələrində də, ozan-aşıq yaradıcılığı barədə düşüncələrində də, folklorumuzun toplanması və araşdırılması istiqamətində də xidmətləri əvəzsiz olan Sədnik müəlimə bundan sonra da böyük enerji və ruh yüksəkliyi ilə yaradıcılıq uğurları arzulayırıq!¹

¹ “*Dədə Qorqud*” qəzetinin 28 dekabr 2007-ci il tarixli, doqquzuncu sayından götürülmüşdür.

Folklorumuzun məcnun dərvişi

Sədnik Xəlil oğlu Paşayev 1929-cu ildə Daşkəsən rayonunun Qazaxyolçular kəndində anadan olmuş, 1945-ci ildə Qazaxyoçular kənd 7 illik məktəbini, 1949-cu ildə isə Dəstəfur kənd orta internat məktəbini bitirmişdir. 1954-cü ildə Gəncə Dövlət Universitetinin (keçmiş Gəncə Dövlət Pədoqoji İnstitutu) dil və ədəbiyyat fakültəsini bitirdikdən sonra rayon və şəhər qəzetlərində xüsusi müxbir, ədəbi işçi, şöbə müdiri, məsul katib və redaktor vəzifəsində işləmişdir. S.X.Paşayev uzun illər “Yeni Daşkəsən”, “Mübariz” (Qasım İsmayılov rayonlararası) və “Yenilik” (Kəlbəcər) qəzetlərinin redaktoru olmuşdur.

1960-cı ildə SSRİ Jurnalistlər İttifaqının üzvü seçilmişdir. 1970-ci ilin may ayının 5-də Azərbaycan Respublikası Jurnalistlər İttifaqının Fəxri Fərmanı ilə təltif olunmuşdur.

1970-ci il oktyabr ayının 19-dan etibarən hal-hazırədək Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı və onun tədrisi meto-

dikası kafedrasının müəllimi, baş müəllimi, dosent və professoru kimi əmək fəaliyyətini davam etdirir. O, müntəzəm olaraq mərkəzi və yerli mətbuatda çıxış edir. S.Paşayev bədii ədəbiyyatın öyrənilməsi, şifahi xalq ədəbiyyatının toplanması və tədqiqi məsələləri ilə dərindən məşğul olmaqla bu əhəmiyyətini yenə də davam etdirir.

1970-ci ildə “Ağdabanlı Qurban və onun müasirləri” mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

1982-ci ildə İnstitutda və şəhərin ictimai həyatında fəal iştirak etdiklərini və mavi ekranda müvəffəqiyyətli çıxışlarını nəzərə alaraq “Çeşmə” folklor teatrının kollektivinin 15 nəfər üzvünə Sədnik Xəlil oğlu Paşayevin bədii rəhbərliyi və böyük zəhməti sayəsində “TƏŞƏKKÜR” elan edilmişdir. O, belə təşəkkürə 1987-ci ildə “Çeşmə” folklor ansamblının Gəncə rayonu üzrə keçirilən bədii öz fəaliyyət kollektivlərinin baxış-müسابiqəsində qalib gəlməsinə görə və həmin ilin avqust ayında keçirilən Nizami poeziya günlərində “Çeşmə” folklor teatrının müvəffəqiyyətli çıxışlarına görə irihəcmli dərslük,

dərs vəsaiti və kitab nəşr etdirdiyinə görə isə 1989-cu ildə mükafata layiq görülmüşdür.

22 dekabr 1982-ci ildə Ali Attestasiya Komissiyasının qərarına əsasən ona dosent elmi adı verilmişdir.

1990-cı ildə “Azərbaycan xalq əfsanələri və onun tədqiqi problemləri” mövzusu üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

17 sentyabr 1992-ci ildə S.Paşayev professor elmi adı almışdır.

Hal-hazırda otuz beşdən artıq kitabın, 90-a yaxın elmi əsərlər toplusunda və jurnallarda, mərkəzi qəzetlərdə çap olunmuş məqalələrin müəllifidir.

S.Paşayev həmişə mütaliə edən, qayğıkeş, xeyirxah, hümanist xarakteri ilə başqalarına nümunə olan tədqiqatçı alim və müəllimdir.

Professor S.X.Paşayev elmi tədqiqatının əsas məqsədi Azərbaycan xalq əfsanələrinin – folklorun müstəqil janr kimi öyrənilməsi, o cümlədən onun epik ənənələrinin (eposların, dastanların) formalaşmasında və yazılı ədəbiyyatda klassiklərin yaradıcılığında rolunu müəyyən etməkdir.

Professor Sədnik Xəlil oğlu Paşayevin 40 ildən artıq bir müddətdir ki, ardıcıl olaraq Azərbaycan folklorunun toplanması, nəşri, tədqiqi və təbliği sahəsində xidmətlər göstərir.

Sədnik Paşa Pirsultanlı kimdir sualına birbaşa belə cavab verərdim: folklorumuzun məcnun dərvişi. Gözü açıldandan, dili söz tutandan gördüyü, eşitdiyi el sözlərini sinəsini dəftər eləyib oraya köçürüb. Yatanda başının altında yastığı da, uzananda altındakı döşəyi də, üstündəki yorğanı da folklor aləmində olduğu kimi şirin xəyallı, nağıllı təsvir eləyib. Folklorla yatıb-durub. Oyananda-duranda, gəzəndə də yaddaşında folkloru varaqlayıb, folklorla düşünüb nəfəs alıb. Evdən-ailədən gələn, süddən-sümükdən iliyinə, qanına-gəlinə, damarına keçən bu maya Sədnik Paşa Pirsultanlı ömrünün cövhərinə çevrildi. Uşaq-lıq dövründən bu ixtiyar çağınatan el dilindən qidalanıb, Azərbaycanı, dünyanı folklorla hərlənib fırlanıb. Nəhayətdə də folklorumuzun azarkeşi, cəfakeşi, aşıqi – məcnunu olub, dərvişi olub, qapı-qapı, el-el, oba-oba, kənd-bəkənd, oymaq-oymaq, irmaq-irmaq, şəhər-

bəşəhər, ölkəbəölkə ayağına dəmir çarıq, əlinə dəmir hasa alıb gəzib, folklor sorağı ilə. Bu dəmir çarıq, dəmir hasa da yeyilib-yırtılıb, amma Sədnik müəllimin bu zəngin el xəzinəsinə ehtiyacı dolmayıb, məhəbbəti solmayıb. Hələ bir az da üstə qoyub-artıb, çoxalıb bu məhəbbət azarı.

İstər folklorumuzun toplanması, istərsə də araşdırılması məsələlərində hər ikisi Sədnik Paşa yaradıcılığında paralel – müvazi şəkildə aparıcı olub. Təkcə özünün toplama materialları ilə deyil, tədqiqat əsərlərində də oxucuları tərəfindən məhəbbətlə oxunur, sevilir.

“Heca vəznli tapmacaların inkişafı” (“Agah”, 2001) adlı tədqiqatından bir hissəni diqqətə çəkməklə onun topladığı və araşdırdığı məsələlərin oxucuların ürəyinə necə asanlıqla girəcəyini göstərmək istərdim:

*Mən aşıq, qoyun dərdi,
Çobanın qoyun dərdi.
Bağban bir gül üzünçə,
Çoban bir qoyun dərdi.*

Bu bayatı-bağlama “qoyun” cinası üzərində qurulmuşdur. Birinci misra mətləbi açmağa hazırlıq görür, ikinci həqiqətən çobanın qoyun-quzu dərdindən, qayğısından danışır. Üçüncü misrada mənanı açmağa açar verilir. Belə məlum olur ki, bağban bağdan, güllükdən bir gül üzməmiş, çoban bir qoyun-qoltuq, bir qucaq gül yığmışdır. Burada bir incə mətləb də var. Bağban gülü bir-bir üzür, hətta gülü üzməyə əli də gəlmir. Çoban isə nə varsa, tələm-tələsik dərməyə çalışır.

Başqa bir nümunə:

*Mən aşığam, buz bağlar,
Qışda çaylar, buz bağlar.
Aşiq bir hikmək görüb,
Od içində buz bağlar.*

İlk misrada qışda çayların buz bağlamasından söhbət gedir. Burada təəccüblü, anlaşılmaz heç nə yoxdur. Əsrarlı görünən “od içində buz bağlayan” nədir? Bunu bilmək üçün ocaq üstə bişən südün yavaş-yavaş “buz bağladığını”, qaymaq tutduğunu öz gözlərinlə gərək görmüş olasan və bədii təxəyyüm gücü

ilə onu obrazlı şəkildə mənalandıra biləsən. Soyuduqca suyun üzündə buz kimi, südün üzündə də qaymaq qat bağlayır. Bütün bunlar geniş müşahidənin, zəngin biliyin və poetik təxəyyülün məhsuludur.

Sarı Aşıq bu bağlama bayatıları dərinlən müşahidələr əsasında yaradır. O, həm də elat həyatına yaxşı bələddir. Yayda camışlar gü-nortadan ta axşam sərininə qədər yatışar. Aşıqda baxır ki, göldə yeddi camış var. Camışlardan üçü göyə çəkilir, yəni göy çəmənə otlamağa gedir, dördü isə göldə qalır. Böyük sənətkarlıq qabiliyyəti olan Sarı Aşıq bu mən-zərəni seyr edib aşağıdakı bayatı-bağlamanı yaradır:

*Mən aşıqəm, bu göldə,
Yeddi can var bu göldə.
Üçü göyə çəkildi,
Dördü qaldı bu göldə.*

Burada çaşqınlıq yaradan:

*Yeddi can var bu göldə,
Üçü göyə çəkildi –*

misralarıdır. Aşiq burada da “göy” ifadəsindən istifadə edir.

Başqa bir misal:

*Mən aşiqəm, Qəmər hey,
Harayladım Qəmər, hey.
Göydə bir madyan otlar,
Altda qulun əmər hey.*

Birinci beyt aydındır. Qəmər ya atın, yaxud da at sahibinin qadının adıdır. Burada müəmma kimi görünən ikinci beytdir.

*Göydə bir madyan otlar,
Altda qulun əmər hey.*

Tam anlaşılmazlıq törədən “göy” sözüdür. İlk nəzərdə adama elə gəlir ki, söhbət göydən, asimandan gedir, at da göydə - asimanda otlayır. Lakin sonra məlum olur ki, at göydə - yaşıl çəməndə və ya göy zəmidə otlayır, qulunu da altında əmir.

Elə bil ki, bu bayatı-bağlama yaradıcısı şeir yaratmır, sözlərdən rəng alıb lövhə çəkir,

tablo yaradır. Bu cür bayatı-bağlamalar təkçə adamı düşündürmür, eyni zamanda, ona bədii-estetik zövq verir.

Sarı Aşıq təkçə göy ifadəsi ilə əlaqədar bir neçə bayatı-bağlama yaratmışdır.

*Mən aşıq, göydə nə var?
Göy yemiş, göy dana var.
Ayaqları yerdədir,
Bədəni göy dana var.*

Bu bayatı-bağlamada adamı çaş-baş salan “göydə nə var” ifadəsidir. Qarşıdakı elə başa düşür ki, ondan göydə-asimanda, ərşdə nə olduğunu soruşurlar. Halbuki burada asimandan, göydən deyil, göy zəmidən, göy çəməndən söhbət gedir. Hətta ikinci misrada sualın cavabı var ki, göydə “göy yemiş, göy dana var”. Burada söz oyununa qarşı diqqətli olmaq, çaşmamaq lazımdır. Belə nümunələrdə əsas məqsəd qarşıdakının dilin incəliklərinə nə dərəcədə bələd olduğunu yoxlamaqdır. Diqqət verin, birinci misrada aşıq soruşur: göydə nə var? İkinci misrada göy

dananın göy taxıl və ya göy ot yediği, üçüncüdə dananın ayaq üstə, yəni ayaqları yerdə olduğu, dördüncüdə isə dananın bədəninin tamam göy olduğu aydınlaşır. Bu həm də bir növ “göy” ifadəsinin təkrarı ilə yaradılmış cinasdır.

Göründüyü kimi, buradakı folklor nümunələrimiz nə dərəcədə diqqəti çəkəndirsə, Sədnik müəllimin bu nümunələrlə bağlı söylədikləri açıqlamaları da dərəcədə insanın ruhuna hakim kəsiləndir.

Kitabın girişində nədən bəhs açılacağı ilə bağlı verilən qısa təqdimatda oxuyuruq:

“Kitab-mənzum tapmacaların kontekstində heca vəznli Azərbaycan xalq şeirinin inkişafına həsr edilmişdir. Qanunauyğun bir inkişaf prosesi olaraq, əvvəlcə məzmunu tapmaca, forması bayatı olan tapmaca-bayatı, bundan sonra bağlama meydana gəlmişdir.

Tapmaca bayatı ilə bayatı bağlamaları fərqləndirən odur ki, bayatı bağlamalar cinaslar üzərində qurulur. Hətta bayatı bağlamalardakı cinaslar, cinaslı bayatların cinaslarında daha say-seçmə və çoxmənalı, rəngarəng çalarlı olur. Bir inkişaf prosesi olaraq,

bayatı-bağlamalardan sonra qoşma-qıfılbənd meydana çıxmışdır.

Bu əsərdə heca vəznli şeirimizin bayatı möcüzəsinə qədər olan dövr izlənmişdir. Bundan sonra nəşr olunacaq “Heca vəzni və onun bayatı möcüzəsi” kitabı ilə “Azərbaycan xalq şeirinin inkişafı” problemlərinə dair elmi mülahizələrimizi tamamlamış olacağıq.

Əsərin “Əlavə” hissəsində tanınmış alimlərin bizim haqqımızda söylədikləri elmi mülahizələri çap olunmuşdur”.

Müəllif özü isə kitabı aşağıdakı abzasla başlayır: “Türklər tapmacaya bilməcə, kər-küklər isə həm tapmaca, həm də bilməcə deyirlər. Lakin Azərbaycan folklorunda tapmaca ilə bilməcə eyni funksiyanı daşımır. Azərbaycan folklorunda tapmacanın öz yeri, bilməcənin öz yeri, minarələrin də öz yeri vardır. Mahiyyət etibarilə müəyyən oxşar və yaxın cəhətləri olsa da, onların özlərinə məxsus fərqli xüsusiyyətləri də mövcuddur”.

Bəli, Sədnik müəllim burada mövzu cəhətcə bir-birilərilə yaxınlıq təşkil edən tapmaca, bilməcə və minarələr haqqında geniş məlumat verib, həm tapmaca, həm bilməcə,

həm də minarə nümunələri gətirməklə bunların hər birinin özünəməxsus fərqli cəhətləri və eləcə də ümumi tərəfləri barədə bilgiler verməklə bu incəliklər haqqında oxucuları məlumatlandırır.

Bəli, bu gün ömrünün müdriklik çağını yaşayan folklorumuzun məcnun dərvişi Sədnik Paşa həm gəzdiyi yerlərdə topladığı materialların çoxluğuna və toplanma arealına görə, həm də bu nümunələri çap etdirmə arealına görə - istər ölkə ədəbiyyatı və mətbuatında istərsə də xarici ölkə nəşrlərində çap etdirmə dairəsinə görə əsl dərvişlik nümayiş etdirib; tək Azərbaycanda yox, ölkənin kənarlarında da toplayıcılıqla məşğul olub, tək ölkədə yox, respublikadan kənar mətbu orqanlarda da maraqlı yazıları ilə çıxışlar edib. Hər iki halda müqəddəs bir missiya – dərvişlik funksiyası daşıyıb, birində öz ayağı ilə gəzib toplayıb, digər halda isə qələmiylə gəzib-topladıklarını uzaqlara yollayıb-yayıb. Folklor yolunda əsl xidmət göstərmək elə dərvişlik eləməkdədir – Xalq ozanı kimi diyarbadıyar gəzməkdir. Özünün baş redaktoru və təsisçisi olduğu bir qəzetin də adının “Xalq

ozanı” olması da təsadüfi deyil, o ozan elə Sədnik müəllimin özüdür. Folklorumuzun məcnun dərvişinə yorulmaz səyahət arzulayırıq, xalqımızın ozanı Sədnik müəllimə hələ çox-çox illəri yormağı-yozmağı arzulayırıq!

Ömrünüz uzun olsun, Sədnik müəllim!..²

² “Kredo” qəzetinin 09 aprel 2005-ci il tarixli, 31-32-ci sayından götürülmüşdür.

YUNİS İMRƏ İZİ – SƏDNİK PAŞA SÖZÜ

Sədnik Paşa Pirsultanlının 2007-ci ildə Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qrifi ilə Gəncədə «Pirsultan» nəşriyyatında çapdan buraxılmış «Pirsultan pınarı» adlanan şeirlər kitabı qarşımdadır. 1946-cı ildən bu günəcən qələmə aldığı şeirləri toplanmış bu irihəcmli (təxminən 680 səhifəlik) şeirlər toplusundakı şeirlərin əksəriyyəti alimin folklor ekspedisiyası zamanı səfər təəssüratlarından aldığı ilham nəticəsində yaranmış, eyni zamanda gəzdiyi-gördüyü yerlərin xoş havası, zövqü-səfası, mənzərəsi onun kövrək təbiətli şair könlünü ehtizaza gətirmişdir. Məhz bu mənada Sədnik Paşanın şeirlərində bir folklor nəfəsi duyulmaqda, folklorçu ruhu görünməkdədir. Eyni zamanda bir insan dünyasının bu böyük cahanda – planetimizdə qoyduğu izlərdən soraqdır bu şeirlər.

Bu cəhətdən də Sədnik Paşa Pirsultanlının lirikasını insan-zaman-dünya müstəvisində genişliyi ilə nəzərdən keçirmək istərdim. Görək folklorşünas alimin şair dünyasının aynasından bizim real yaşayışımız, həyatımızın canlı mənzərəsi necə görünməkdədir.

Sədnik müəllimlə müsahib olanların hər biri bu həqiqəti etiraf edər ki, o danışıqda gur bu-laqlar, coşğun çaylar, kükrəyən sellər kimi axıb-çağlayır, durmaq-dayanmaq bilmir.

Bəs görək adi danışıq zamanı, belə demək olarsa, «nəsrində» bu cür ehtirasla qaynayan alim ipə-sapa, nizama-sahmana düzdüyü misralarında hansı təlatümlə kükrəyir?!. Bəs görək şeirlərində o, bəndə-bərəyə necə sığır, məcrasından necə aşib-daşır?

*...Sədnikəm, bir sevgi
dəniziyəm mən,
Yunis İmrələrin bir iziyəm mən!*

– deyən Sədnik Paşa özünü sevgi bəhrinə bənzədir, Yunis İmrə izinə oxşadır. Bəs nəyə görə Yunis İmrə? Ona görə ki, Yunis İmrə şeirləri – ilahiləri ilahinin özündən qopub gələn vəhyələr kimi axıcıdır, ruha yatımlıdır, iliyə-qana yeriyəndir, şələlə kimi bənd-bərə tanımadan gur çağlayandır, ürəklərə dolandır. Bax elə buna görə haqlı şəkildə özünü Y.İmrə izi-nişanəsi hesab edir ki, bu günün canlı klassiki olan Sədnik müəllimin adı danışıq – nəsr dili ürəyə yatıb, köüllərə hakim kəsilirsə, demək, poeziyası da eyni qaydada belə olacaqdır.

Əbəs deyil ki, müəllif özü bu şeirlər kitabına yazdığı ön sözün məzmunu hələ nağıl edilməmişdən qabaq – hələ başlanğıcdan öz platformasını bəri başdan oxucuya bəyan edir: «Şeirlərim mənim həyatım və tərcümeyihalımdır».

Bəli, mənim başlanğıcda dediyim kimi, onun şeirləri, doğrudan da, folklorçu-alim Sədnik Paşanın həyatıdır, - yəni bizim görüb-yaşadığımız real aləmin sözdəki inikasıdır. «Tərcümeyihalı» deyəndə isə bir insan ömründən gəlib-keçən anlar nəzərdə tutulmuşdur və bu həyatı bir fərd olaraq bizim hər birimiz yaşayırıq, amma bu ömrü, həyatı nəzmə çəkməklə, nizama düzməklə Sədnik Paşa qələmi dilə gəlib, misralar qismində kağız üstündə dil açıb danışır.

«Mən az qala şeirimlə bərabər doğulmuşam», - yazan müəllif 130 il ömür yaşamış Leyli nə-nəsinin sinəsinin folklor yatağı olduğunu söyləyib, onu özünə ilk müəllim hesab edir.

«Qazaxıstana, Orta Asiyaya, Rusiyaya, Almaniyaya, Türkiyəyə, İrana və başqa yerlərə ... alim kimi səfər etsəm də, bu görmək, görmək mənə saysız mövzular vermiş, yeni-yeni şeirlərin dünyaya gəlməsinə imkan yaratmışdır», - deyən şairin öz dilindən etiraf edilir ki, yazdıqları birbaşa gözdiyi yerlərdən, gördüyü hə-

qiqətlərdən qaynaqlanır. Bu, yuxarıda söylədiyimiz fikrə güzgü tutur, bir daha aydın olur ki, Sədnik Paşa gördüyünü nəzmə çəkməklə dünyamızın real mənzərəsini bədii fonda bizlərə təqdim edir.

Şeyrlərinin ruhu barədə Sədnik müəllim yazır ki, «Gəncliyimdə şeirə nikbin ruhla gəlmişəm. Ən gözəl şeyrləri vətənə, onun dağlarına və Səfurə xanımın məhəbbətinə həsr etmişəm. Lakin Səfurə xanımın öz dünyasını vaxtsız dəyişməsi şeyrlərimin başının üstünə qəm buludu gətirdi. Körpəlikdə valideyn nəvazişi görməməyim, Səfurə xanımın ölümü, ulu babam Pirsultan Abdalın faciəli həyatı istəsəm də, istəməsəm də, şeyrlərimdən bir sızıltı kimi gəlib keçmişdir...

Qarabağ müharibəsi, Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin və Göyçənin əldən getməsi mənim ağrılı-acılı şeyrlərimin mövzusunə çevrilmişdir...» (s. 6).

Deməli, Sədnik müəllimin şeyrlərindəki ruh – istər fərəhli hallar, istər də qəmgin hallar – onun bilavasitə yaşamış olduğu həyatının tərcümanıdır, öz dediyi kimi, «tərcümeyi-halıdır» və bu tərcümeyi-halın içərisində müəllifin sevincli günləri də olub, kədərli çağları da. Ona görə də bir yerdə yazır ki, «bu şeyrləri oxuyarkən hər

kəs... gah zövq alıb sevinəcək, gah da qəmə qərq olacaqdır».

Bir yerdə də yazır ki, «Kəlbəcərə, Qazaxıstana, Almaniyaya, Türkiyəyə və İrana səfərlərim yeni incilər yaratmağıma səbəb oldu». Bununla o, gəzdiyi dünyanı qələmə aldığı ifadə edir, yəni bu şeirlərdə yaşanmış həyat var, real aləm var, gördüyü təbiət mənzərəsinin sözdə rəssam kimi şəklini çəkmək, sözlə yaddaşa köçürmək var. Lakin dünyanın hansı yerində olur-olsun, hansı möcüzəsinin şahidi olur-olsun, vətəni Azərbaycanı hər şeydən üstün tutur, vətəni Azərbaycanı tərənnüm edir:

Bir çiçək də vətəndi,

Bir ləçək də vətəndi.

Bir budaq da vətəndi,

Bir yarpaq da vətəndi, - deyən Sədnik Paşa:

Qurban olum

Bir yanı Dərbənd vətənə,

Qurban olum

Bir yanı qürbət vətənə

fikirlərində vətən sevgisini sızılıtlı şəkildə dilə gətirir, vətənin taleyinə biganə qalmamağa çağırır...³

³ “Pirsultan” dərgisinin 8-ci sayında dərc olunmuşdur. səh. 3.

Vətəni tərənnüm edən misralar

Sədnik Paşa Pirsultanlının şeirlərində vətən tərənnümü əsas yer tutur, vətəni hər şeydən uca tutduğu üçün də:

*Sən də, mən də qurban olaq, ay gözəl,
Bu əziz vətənin bir yağışına, -*

deyir. Kərkük bayatılarından birində deyildiyi kimi, “yar şirindi, keçilməz”. Bu mənada hələ asan məsələ deyil ki, gözələ üz tutub: vətən yağışına qurban olaq demək. Özümün heç ruhum da inciməz vətənə qurban getməyə, amma qıymağa adamın dili gəlməz. Baxmayaraq ki, vətən çox əzizdir, şirindir.

“Nizami baba” şeirində dahi Nizamiyə xitabən dediyi:

*Göygözü əlində ayna kimi tut,
Bu xoşbəxt Gəncənin camalına bax.
Axşamlar baxdıqca fəvvarələrə,
Elə bil dağlardan Xoşbulaq gəlib, -*

deyəndə Gəncəni vəsf edirsə, “Daşkəsən nəğməsi” şeirində doğma Daşkəsəni, “Gül bitirdi” şeirində Gədəbəyi tərənnüm edir:

*Hönkürə-hönkürə gələn buludlar,
Elə bil ruhuma, canıma yağdı. –*

deyəndə vətənin yağışını tərənnüm edir,
“Gözəldi” adlanan şeirində vətənin dağını-daşını,
gülünü-çiçəyini-vətənin təbiətini vəsfə çəkir.

*Qımış, ey Gavalı bulaq,
Dodağından bal süzülsün-*

deyəndə Sədnik Paşa bulağın çağlamasını
onun gülümsəməsi kimi xüsusi halda
mənalandırır.

*Qoca dağın cavanlaşıb,
Qanlı dağa toy vurdurur. –*

misralarında isə Gədəbəy dağlarını təs-
virləndirir.

Gətirilən nümunələr bir daha əyani olaraq
göstərir ki, Sədnik müəllim ölkəmizin hansı
guşəsində - hansı rayonunda olursa-olsun, oraları
şairənə baxışlarının süzgəcindən keçirib, nəzmə
çəkir. Bu isə hər şeydən qabaq onun ürəyinin
ilham mənbəyinin vətən torpağından şirələn-
diyindən xəbər verir.

“Pirsultan pınarı” rədifli şeirində də Pirsultanın bulağını, daşını-qalasını, çəmənliyini, füsunkar mənzərəsini min bir məhəbbət hissi ilə qələmə alır, doğma Pirsultana tərif söyləməkdən hədsiz zövq alır.

Yuxarıda göstərdim ki, Sədnik Paşa vətən sevgisini yar sevgisindən üstün tuta bilir. Bunun sirri “O ürəyi tapmısan” şeirində açılır.

*Mənim sinəm bir sal qaya,
O qayanı sən çapmısan.
Orda sevən bir ürək var,
O ürəyi sən tapmısan.*

*Gülüm, bax o sevən ürək,
Gözün açıb səni görüb.
Sənə elə vurulub ki,
Elə bil vətəni görüb.*

*Gözəli sevməyən ürək,
Vətəni də sevə bilməz...*

Demək, “gözəli sevməyən ürək vətəni sevə bilməz” deyərək bu sirri belə mənalandırır. Üstəgəl, şeirin möhürbəndinə fikir versək, fikir bir az da aydınlaşıb durulaşır.

*Gəl qoru sevən ürəyi,
Əldən çıxıb yada düşər,
Sən bir dəniz, mən bir dəniz,
Aramıza ada düşər.*

Sədnik Paşanın şair aləmində insan elə özü vətəndir, vətənin bir hissəsidir. İnsanı sevirsənsə, vətəni sevirsən; vətəni sevirsənsə onun vətəndaşı da sevilir. İnsan – vətən münasibətləri bu misralarda vətən – vətəndaş müstəvisinə köçürülür.

“Xoşbulaqda” adlı şeirdə də Sədnik müəllim doğulduğu rayonun ərazisində yerləşən Xoşbulağı tərənnüm edir, bulağı görün necə öyür:

*Koroğlu burdan keçəndə,
İgidlərə yurd seçəndə,
Qırat suyundan içəndə,
İzi qaldı Xoşbulaqda.*

Buranı qədim yurd yeri kimi tərif edən şair fantaziyası qoç Koroğlunu xəyalən buralara gətirir. Qıratına Xoşbulağın suyundan içizdirir və izlərinin bu gün də yaşadığını nəzmə çəkir.

*Neçə dəli keçdi çapar,
Sal daşlarda nal izi var.*

*Dəlilərdən – Dəli Qoşqar,
Özü qaldı Xoşbulaqda.*

Göründüyü kimi vətəndaş – şair Sədnik Paşa Pirsultanlı üçün vətənin hər qarışı doğmadır və bu doğmalığın fantaziyasını yaddaşına köçürüb söz yaddaşında əbədləşdirir. Vətən gözəlliklərinin təsviri və tərənnümü bu misralarda bir bulaq kimi axıb-qaynayır və oxucu könlünə sərinlik gətirir.⁴

⁴ “Pirsultan” dərgisinin 8-ci sayında dərc olunmuşdur.

SEVGİDƏN YOĞRULAN MİSRALAR

Hamımızın təbiətdə müşahidə elədiyimiz adi hadisəni Sədnik Paşa “Günəş və bulud” şeirində çox ustalıqla qələmə alıb. Təsəvvürümüzə gətirdiyimiz bu səhnə bədii düşüncə etibarilə asan anlaşılır, lakin məktəbyaşlılar üçün tipik nümunədir.

*Buluddan bircə içim,
Su istər doğan Günəş.
Verməsə, bərk inciyər,
Durar ondan yan Günəş.*

*Bulud dağlara enər,
Yayılar yuxa-yuxa.
Qorxar doğma dağları
Günəş yandırıb-yaxa.*

Şeir cəmişi ikicə bənddən ibarətdir, həcmcə də azyaşlılar üçün tez əzbərlənən, yadda qalandır.

“Pirsultan pınarı” adlı nümunədə isə təbiət nəzmə çəkilmiş, eyni vaxtda burada xüsusi deyim tərzinə üstünlük verilmişdir.

*Bu, nə görüş, nə vüsaldı,
Köynəyi lalədən aldı,
O qız ürəyimi çaldı,
Çaldı, Pirsultan pınarı.*

Bir bəndini misal çəkdiyimiz bu şeirin digər bəndlərində də sonuncu misra üçüncü misradakı axırıncı kəlmənin təkrarı üstündə (təkrirsayağı) qurulub, bu da şeirin axıcı olmasına təminat verən bədii deyim vasitəsidir.

Şairin “Dağlar”, “Vətən sevgisi”, “Qoşqar dağı”, “Qalıbdır”, “Koroğlunun daş qalası” və s. şeirlərində də vətən sevgisinin, kiçik vətəni sayılan Qoşqar dağının təsvir və tərənnümünü görürük.

“Görmüşəm” adlı şeirində isə Sədnik müəllim sevdiyi gözələ xitabən yazır:

*Sözlərində nə riya var, nə bəzək,
Təmizlikdə gül-çiçəksən, gül-çiçək.*

Şeirin axırını isə belə bitirir:

*Sədniki qınama divanəlikdə,
Dəyanəti sən gözəldə görmüşəm.*

Yəni, mənim sənə olan çılğın məhəbbətimin bi səbəbi də səndəki dəyanətdə - inamımı, etibarlığımı qazanmağındadır. Sən həm gözəl, həm də ağıllı, vəfalı, sədaqətli, bir sözlə, dözümlü olduğun üçün yolunda can fəda etməyə hazırım.

“Bulaq”, “Dağlar”, “Bu dağların”, “Kəklik”, “Sevəsən”, “Yatmış gözəl” kimi nümunələrdə də vətən aşiqinin simasını müəllifdə - lirik məndə görürük. Belə ki, bu şeirlər vətən torpağına bağlılıq hissləri aşılıyır, oxucu könlündə ülvî məhəbbət duyğuları, həyatda yaşayıb-yaratmaq həvəsini şölələndirir.

“Təbiətin sərgisi” adlanan şeir isə dediklərimizə, deyərdim ki, ən parlaq örnəkdir:

Xalı kimin xalısıdır?

Yamacda qalıb.

Xına kimin xınasıdır?

Daşda qalıb.

Hansı gözəlin darağıdır

Quşda qalıb?!

- Bunlar təbiətin sərgisidi.

Allahın vergisidi;

O görünən qayalar

Koroğlunun hörgüsüdü.

Fikir verin, şeirdə vətən torpağının yamacını bütövlükdə vətənin təbiəti, daşını-qayasını və quşunu (heyvanat aləmini) və bunlarla da ümumilikdə Azərbaycan faunasını tərənnüm etmişdir. İndi də misra-misra, beyt-beyt təhlilə keçək: “Xalı kimin xalısıdır?” – birinci misrada belə bir ritorik sual qoyulur və ikinci misrada cavab verilir: - Yamacda qalıb. Bununla birinci misradakı sualın abstraktlığına son qoyulur, fikir konkretləşir. Həm də şair burada vətənin güllü-çiçəkli çölünü-düzünü, yalını-yamacını İlahi tərəfindən toxunmuş xalıya bənzədir. “Xalı kimin xalısıdır?” sorğusunun cavabı aydındır, həm də iki mənada: belə ki, xalıya bənzədilən torpaq-yerd ölkəmizindir, ikincisi, bu, Allah-təalanın qüdrətidir. Buna isə sonuncu bənddə belə işarə vurulmuşdur: “Təbiətin sərgisi Allahın vergisidir”.

“Xına kimin xınasıdır?” – vətənin üstü xınalı daşına-qayasına eyham var burada, çünki cavabda “Daşda qalıb” deyilir.

“Hansı gözəlin darağıdır?” – bu sual adamı dərin düşüncələrə qərq edir. Nağıl və əfsanələrımızə baş vurub, fikrə-xəyala doğru cürmursən. Cavab da adamın düşüncələrinə son qoymur, əksinə, bir az da diqqətlə düşündürür: “Quşda qalıb”. Həm də bununla tapmacavari

forma yaradılıb: Hansı quşdur ki, darağı var? Fikirləşirsən, şanapipik (el arasında hop-hop adı ilə də tanınır) quşudur.

Şeir həm böyüklər, həm də uşaqlar üçün anlaşılıqlı və düşündürücü şəkildə yazılmışdır.

Axırda isə: “O görünən qayalar Koroğlunun hörgüsüdür” deyilməklə obrazlı deyim yaradılmışdır. Bu yekəlikdə daşları-qayaları yerindən qaldırmağa mifik xalq qəhrəmanı Koroğlunun gücü çata bilərdi. Və sıralanmış-muncuq kimi, üst-üstə, yan-yana düzölmüş kimi görünən qayalar adama elə gəlir ki, hansısa bir usta tərəfindən nizama vurulub, hörgüyə düzölüb. Sədnik Paşanın qənaətinə, Koroğlu bənnalıq edib dağları-qayaları belə nizama düzüb. Bu fikrə baxmayaraq, müəllifin qəti hökmü belədir ki, “Bunlar hamısı Allah vergisi olan təbiətin möcüzələridir”. Təbiətdə bu gözəllikləri axtaran Sədnik Paşa insanın özündən-ürəyindən də gözəllik umur:

*Çiçəklərdən dəstə bağla,
İçində bir ürək olsun.
Özün kimi gərək olsun
O ürəyi gülə bələ,
Ürək dönüb çiçək olsun.*

Müəllif insan qəlbinin çiçək olmasını arzulayır, həm də sovqat kimi, hədiyyə şəklində bağlanan gül çələnginin də dəstinə öz ürəyinin hərarətini qatıb aparmağı tövsiyə edir. Elə bu məqamda gənc şairə Afət Viləşsoyun “Çiçək nəğməsi” adlandırdığı kitabı yadıma düşdü: necə ki, bu adla Afət xanım kitabdakı şeirlərin ürəkdən gəldiyini deməklə ürəyi tər çiçəyə bənzədib, eləcə də, Sədnik Paşa yuxarıdakı beş misralıq nümunədə saflıq mücəssəməsi kimi insan ürəyinin gül-çiçək kimi təravətli olmasını arzulayıb.

Qadın ürəyi kimi şair ürəyi də incə gülə təşbeh edirlər. Gül ürəklə təbiətin gül-çiçəyi həmdərd-sirdaş olanda ana təbiətimizə vurğunluqdan bəhs edən misralar dil-dil ötər.

Necə ki, Sədnik müəllimin yuxarıdakı misralarından belə lətifliyi duyduq, eşitdik.⁵

⁵ “Pirsultan” dərgisinin 9-cu sayında dərc olunmuşdur.

SƏDNİK PAŞA PİRSULTANLININ POEZİYASI

I. Vətən və tarixi sevginin poeziyada vəhdəti

*Sağ yanı Canbazdı,
Sol yanı Murov.
Əyriçay üstündə
Bir Ağca qala.
Bu çayın üstündədir
Dəli Domrul körpüsü...*

“Dağlara, qayalara yazılmış” adlandırdığı şeirini bu misralarla başlayır Sədnik Paşa Pirsultanlı. Daha sonra el köçünün qışlaqdan gəlib bu yerlərdə yayladığını təsvirə gətirir, lakin bu zaman müəllif qan yaddaşını oyadaraq tariximizin əski çağlarına dönüş edir, “Banu Çiçəyin gəlib Domrul körpüsünün üstündən keçdiyini, Ağcaqalaya köç sürdüyünü, Şəmkinin Maral qoruğunu qırx incəbelli maralla (gözəllə, qız-gəlinlə) gəzdiyini” təsəvvürdə canlandırır yazır:

*Çiçək Banu gəlib
körpüdən keçdi,*

*İncəçayın sularından içdi.
Murovdağın Qazandurmazında
yaylaqlandı, yaylandı.
Tanrı qayasına çıxıb
Aran ellərinə boylandı.
Murov, Kəpəz, Qoşqar arası –
Oğuzun oylağında,
Oğuzun yaylağında
xalqımın tarixinin
yaralı səhifələri
saralmış vərəqlərdə
itsə də,
Ulu əcdadımın
müqəddəs ocağının
külünün altında
küzü qalır.
Sal daşlara,
qayalara yazılmış
tariximin özü qalır.*

Göründüyü kimi, sonuncu misralarda şerin başlığına çıxarılmış ifadəyə tam aydınlıq gətirilmiş, müəllifin şerdə vermək istədiyi ideya sonda tam mənası ilə açıqlanmışdır. Bu, ən azı ad və məzmun vəhdətinin özünü doğrultmasından xəbər verən müsbət keyfiyyətdir. Bəs Sədnik Paşa fikirlərini hansı əsaslarla sübuta yetirir? Əyani misallarla: Murovdağda Qazan-

durmaz adlanan qaya var, elə həmin ətraflardaca Dəli Domrul körpüsü deyilən nişangah da var və sairə və bütün bunlara isə xalqımız ad qoyub... Göründüyü kimi, ən qədim şifahi və eləcə də yazılı sənət abidəmiz – tarix kitabımız olan “Kitabi-Dədə Qorqud”dakı obrazların adları ilə bağlı dağ-daş adlarımız var. Sədnik Paşa bunlara isnadən demək istəyir ki, “xalqımızın tarixinin yaralı səhnələrini – qanlı-qadalı, faciəli, şərəfli döyüş səhnələrini özündə əks etdirən, yaşadacaq saralmış kağız səhifələri dövrümüzə gəlib çatmasa da (“itsə də”), sal daşların – qayaların adında tariximiz özünü yaşadır”, şerin adında da deyildiyi kimi, tariximizin səhifələri “daşlara, qayalara yazılmışdır”. Daş kitabələr – daşüstü yazılar isə ən etibarlı mənbələr, tarix kitablarımızdır.

Bax beləcə, Sədnik Paşa bu şeri ilə sadəcə vətən torpağını – dağlarımızı nəzmə çəkməmiş, həm də vətənimizin qəhrəmanlıqla dolu əzəmətli keçmişini bizlərə təqdim etmiş, bu tariximizi isə xalqımızın dağlara, qayalara verdiyi adlarda yaşatdığını xatırlatmışdır. Bircə oxucudan bu məqamda diqqətçil olmaq, həssaslıq tələb olunur ki, şerdə nələrə işarə vurulduğunu fəhm edə bilsin – təsvir edilmiş təbiət mənzərəsinin alt qatından boy göstərən tariximizin şanlı səhifələrini vərəqləyib aşıra

bilsin! Elə Sədnik Paşa şerinin bir hikməti də ondadır ki, vətəni tərənnüm edən misralarda vətəni özümüzə yurd-binə etdiyimiz əzəli qədim çağları xəyalə gətirir, vətənimizi keçmiş və indisi ilə vəhdətdə qavrayıb sevməyə çağırır, qədim möhtəşəm keçmişimizi bu gün də yaşatmağı, gələcəyə də keçmiş – ulu nəsilərin ləyaqətli varisi kimi irəliləməyi təlqin edir. Köhnə kişilərin ləyaqətli davamçısı olan Sədnik müəllim məhz oxucularından da vətəni müqəddəs tutmağı, ana yurdumuzu göz bəbəyimiz kimi qorumağı tələb edir.

Göründüyü kimi, bir şerdə təbiət təsviri də var, yurd sevgisi də var, hələ desən tarixə dönüş də var – bir sözlə, keçmiş də var, bu gün də, üstəgəl, gələcəyə ümidlə, əzmlə özünü aparmaq istəyi də var... Bu da Sədnik müəllimin poeziyasının özəlliklərindən biridir. Bu da alim, professor Sədnik Paşanın elmi təfəkkürünün poeziyadakı proyeksiyasıdır. Alim sözünün arxasında ağıllı beyin – dərin zəka dayanırsa, şair sözünün mayasında isə həssas ürək sahibi – dünyanı ürəyi ilə hiss edən, ürəyi ilə hərəkət edən müqəddəs insan dayanır. Demək, elm-zəka sahibi olan alim və söz-sənət xiridarı olan, sinəsində həssas, duyğulu ürək gəzdirən şair... Bunlar hər ikisi – alim beyni ilə şair ürəyi Sədnik Paşanın şəxsiyyətində sinkretik şəkildə

birləşib həm elmdə xarüqələr yaradır, həm də şerdə – poeziyada... Onun poeziyasındakı gücün mayası da elə bu mühüm amillərin bir-birilə çulğaşıb-qovuşmasındadır.

“Qala divarı” şerində də müəllif eyni üsluba sadıq qalır, xalqımız tərəfindən daşlara, qayalara qoyulmuş tarixi adlarda tariximizin yaşadıldığını demək istəyir.

*Ürəyim dağa dönür
Dağ üstə görəndə səni
Babamın yadigarı,
babamın şah əsəri
Qala divarı.
Torpağıma bağlı qayalar üstə,
öz canıma bağlı qayalar üstə
Babamın öz əl işi –
Babamın yüksəlişi
Qala divarı...*

Qala divarı kimi tanınan qaya parçasına – dağların-qayaların zirvəsində hörülmüş kimi görsənən, ucalan qala divarlarına müraciətən söylənmiş bu şerdə lirik mənin iç dünyasını – mənəvi zənginliyini görməmək, duymamaq karlıq-korluq olardı. Nə qədər böyük məhəbbətə, həvəslə, əzizləmə-əzizləmə nəzmə çəkilmişdir.

Müəllif qala divarlarını çox öyür, şəninə min bir təriflər qoşur; burda “qışım, baharım Qala divarı” deyəndə qışın timsalında taleyin başımız üstündə acı rüzgarlar əsdirdiyi fəlakətli, qanlı-qadalı olaylara simgə vurursa, “baharım” kəlməsində isə tariximizin əzəmətli sorağına işarə vurur:

*Uzaq əsrlərə
Uzanan əlim,
lal baxışım,
dilim.
İllər arxasından
görünən
dünənim,
bu günüm,
səhərim,
əvəzsiz incim,
Gövhərim
Qala divarı!..*

Bu misralarda yenə də Qala divarları “illərin, əsrlərin arxasından görünən dünən” kimi – tariximizin canlı şahidi kimi qiymətləndirilir, eyni zamanda “bu günüm” ifadəsi ilə keçmişimizlə gələcəyimiz arasında şanlı körpü kimi dəyərləndirilir: uzaq əsrlərə – gələcəyə doğru

uzanan əllərimiz, haqqı car edən dilimiz, bəsirətli gözümüz kimi mənalandırılır.

Budur bizim tariximiz – əzəmətli keçmişimiz, şöhrətli vətənimiz, qeyrətli soydaşlarımızın hünəri – Sədnik Paşa şerinin aparıcı qayəsini bu fikirlər təşkil edir: yəni bizim vətən sevgimizin kökü – özülü çox-çox dərinidir. Şərdə üzə görünən sadə təbiət təsvirinin özəyində tariximizə və vətənimizə – keçmişimizə, indimizə və gələcəyimizə qürurlu sevgi hissləri durur!

“Məni mənə qaytardı...” adlı şerində yenə Sədnik Paşanın vətən sevgisi başqa boyada, yeni biçimdə dil açır: “Qürbət yadıma düşdü payız durnalarının köçündə” deyən müəllif vətən həsrətini dilə gətirməklə bu həsrət acısının içində vətən yangısının dilim-dilim şölələndiyini bəyan edir:

*Qızılözən də, Araz da
Sinəmdən burula-burula axdı...
Dərbənd də, Təbriz də
Yaralarımı göz-göz qopardı.
Şükürlər olsun ki,
Duyğularım yenə də
Məni mənə qaytardı...*

“Vətənin qədri qürbətə düşəndə bilinər” məsələmizdə vurğulanan dərin mənə bütün gücü

ilə özünü burda göstərir. Belə ki, qürbət çəkməyən vətənin qədrini bilə bilməz, ayrılıq nisgili daşımayan vüsala yetəndə onun şirinliyini dərinəndən dərk edə bilməz və elə bu məqamın poeziyada köklənib-saxlanması şerin bədii siqlətini artıran birinci amildir. Bir də şerin son beytində ifadə olunan “duygularım mənə mənə qaytardı” fikri burdakı fikirlərə açar salır: əgər torpaqlarımızı birdəfəlik itirmiş olsaq, onda mən özümün olmazam, - deyir, yəni duygularım, düşüncələrim – vətəndən cismən aralı düşsəm də, qəlbən, ruhən vətən mənim içimdədir və vətəni içimdə, könlümdə yaşatmağım mənə mənə qaytarır, mənə mənən ölməyə qoymur və içimdə yenə də vətəni bütöv görmək əzmi baş qaldırır. Əgər bu düşüncəm olmasa, özümə qayıtmasam, sağ ikən ölümə qovuşaram. Bax, müəllifin oxuculara aşılamaq istədiyi fikrin əsas leytmotivi budur!

Elə bu fikirlərin məntiqi davamı özünü bir qədər başqa səpkidə “Vətənimə dəyməsin” şeirində bürüzə verir:

Düşmənimin mərmisi, gülləsi

Qoy mənə dəysin,

Vətənimə dəyməsin.

Analar

Sədnik adlı oğulu bir də doğar.

*Vətəni heç kəs doğa bilməz.
Vətənim salamət olsa, özümün olsa,
Heç kəs məni boğa bilməz.*

Fikir verin: “Vətəni heç kəs doğa bilməz” ifadəsinə. Yəni vətən vətəndaşları doğur – yetişdirir ki, vətən yolunda can qoysunlar, şəhid getsinlər və vətəni yaşatsınlar. Vətənə sevginin bariz ifadəsidir bu! Türk şairinin “Torpaq, uğrunda ölən varsa, vətəndir!” kəlamı burda öz yerini alır. Yəni torpağın uğrunda onun vətəndaşı şəhid getməzsə, düşmən qabağından qorxub qaçarsa, onda vətən basılar, vətən olmaz – vətənsiz qalarsan. Vətənsiz yaşamaqsa ölümdən də betərdir. Vətən anlayışına məhz bu prizmadan baxış bucağı şerdə vətən sevgisinə vətəndaşlıq münasibətinin düzgün formalaşmasını təmin edir...

“Sarı rəngin gözəlliyi” adlı başqa bir nümunədə isə elə zənn edirsən ki, sadəcə sarı rəngdən söhbət açılacaqdır. Lakin şeri oxuduqca burda da müəllifin sarı sözü ilə bağlanan yer-yurd adlarımızı öyməsinin – bu dəfə də başqa bir aspektdən vətən sevgisinin şahidi oluruq:

*Dirilik çeşməsidir
Qoşqarda Sarıbulaq.
Sarı Gözəl Dərədə*

*həm kənddi, həm də yaylaq.
Gədəbəydə Sarı Dam, Sarı Tala,
Kəlbəcərdə Sarıdaş...*

Burada müəllifin filoloq siması – dilçi alim kimi toponimlərimizlə bağlı düşüncələri meydana çıxır. Şeri bu minvalla davam etdirərək Qaxın Sarıbaş kəndi, Samuxun Sarıqamış kəndi, Kəpəzdə Sarısu, Kəlbəcərdə Sarı yer, Dərbənddə Sarı Yal, Pirsultanda Sarıyoxuş kimi yerlərin adlarını xəyalına gətirir, hər birini bir cür əzizləyib-oxşayır. Bir oxucu kimi mənim də sarı sözü ilə bağlı yaddaşım təzələnilir: Qubadlı rayonunda Sarıyataq kəndi, Saatlı rayonunda Sarısu deyilən küdrünün düzü, Cəbrayılada və Füzulidə Saracıq kəndləri və s.

Demək, bir oxucu kimi məni öz cazibə orbitinə çəkən bu şeir, heç şübhəsiz, digər oxucuların da xatirini məşğul edəcək, vətənin ayrı-ayrı bölgələrini xəyalən də olsa gəzməyə vadar edəcək və nəticədə özümüzdən qeyri-ixtiyari olaraq bu təsir altında vətəni könlümüzdə yaşadacağıq. Bu isə, əlbəttə, Sədnik Paşa Pirsultanlığının sənətkarlığının gücündən xəbər verməklə oxucuda vətənə sevgi duyğularının oyanışına dəlalət edir.

Bəli, sevgi mücərrəd məfhumdur, lakin bu məfhumun müxtəlif çalarlardan reallığa

köçdüyünü Sədnik Paşanın şerlərində oxuyub müşahidə edirik. İstər sevgiliyə qarşı müqəddəs sevgi duyğuları, istərsə də torpaq, yurd, vətən sevgisi, keçmişə, indiyə və gələcəyə – ulu tarixə olan sevgi, soykökə, nəsilə, insana olan sevgilər – bütün bunlar hamısı Sədnik müəllimin şerlərində – poeziyasında rəngarəngliyi ilə özünü nümayiş etdirir. İnsan sevgisi təbiət sevgisinə qarışır, təbiət sevgisi vətən sevgisinə, vətən sevgisi vətəndaş sevgisinə, vətən və tarix sevgisinə... Bir sözlə, Sədnik Paşanın şerləri ana vətənimizi – bütövlükdə vətənimizin tarixini sevməyə və öyrənməyə səsləyir!..

II.Səni sevən yaş ki deyil!

Sədnik Paşa Pirsultanlının şeirlərində axıcılıq qarışıq bir səmimiyyət duyulmaqda, insan hisslərinin təbii şəkildə ifadəsi özünü qabarıq göstərməkdədir. Belə ki, xalqımızın xüsusən də lirik növə aid olan yaradıcılıq əsərlərində təbii rəvan danışığı üslubu hakimdir, bu sıradan olan xalq mahnılarımızın dilində və ruhunda da beləcə. Bu cəhətdəndir ki, biz aşağıdakı şeirdə Sədnik Paşanın üslubundan doğan məlahətliliyi gördüyümüz kimi, həm də burada xalq mahnısının

sözləri və ruhu ilə yaxınlıq, eyniyyət sezildiyini etiraf edərik.

*Səni sevən bu ürəkdi,
Səni sevən yaş ki deyil .
Hərəbizdə bir ürək var,
Heç birisi daş ki deyil.*

Bu bəndin ruhunda bir ümumxalq danışq üslubu, xalq ruhu var ki, az qala bu nümunəni folklor mətni ilə qarışıq salıb eyniləşdirirsən. Bu da, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Sədnik müəllimin özünün ruhunu xalqa çulğaşdırmasında, xalqın ədəbi xəzinəsinə dərin bələd və bağlı olmasındadır. Bəli, xalq mahnılarımızdakı, layla, bayatılarımızdakı və eləcə də lirik xalq ədəbi nümunələrimizdəki rəvanlıq, səlislik burda da görünür. Bu dediklərim şeirim fonetik səslənişi etibarilə özünü doğruldur. Lakin mətnin ifadə etdiyi məna çalarlığında da xalq ruhunu, düşüncəsini açıqlığı ilə görmək olar. Sevən aşıqın qəlbinin çırpıntıları döyünür bu misralarda. Qədim dünyamızın ulu kitabı, bütün bəşər mədəniyyətinin və ədəbiyyatının, ümumdünya folklorunu kökü, özülü sayılan gil lövhələr üzərində yazılmış “Bilqamıs” dastanında Assur hökmdarının ali rütbəli məmuru olan Axikarın

oğulluğu Nadana verdiyi öyüdlərin birində deyilir:

“Bir sərçəni əldə tutmaq min quşun göydə uçmasından sərfəlidir”.

Bu cümlənin üst qatındakı fikri kənara qoyub, alt qatdakı mənanaya ənə bilsək, şərhimizi açıqlaya bilərik. Müdrik Axikar yetkinlik yaşına yetmiş oğulluğuna bu nəsihəti ilə evlənməyi tövsiyə edir. Yəni min quşu göydə uçurmaqdan, bir sərçəni daha doğrusu, könül quşunu əldə tutsan daha yaxşı olar. Subay qalıb gözəllərə kənardan tamaşa etməkdənsə, gözün-könlün tutan bir qıza sahib durub ev-ailə sahibi olmaq daha xoş olar – yuxarıdakı məcazi deyimənin real şəkildə ifadəsi budur!

Bax Sədnik Paşa da yuxarıda sevgidən bəhs açır, lakin incə eyhamla aradakı yaş fərqi kəskin maneə olduğunu vurğulayır. Düzdür, “Səni sevən yaş ki deyil” ifadəsi ilə yaş fərqi qəbahət sayılmasada, fikrin örtülü-pərdəli tərəfində bunun əsaslı səbəbinin yaş məsələsi olduğuna işarə var. Təsadüf deyil ki, bu fikrin davamı kimi gələn ikinci bənddə deyilir:

*Sevənlərə yaş həddi yox,
Məhəbbətin sərhəddi yox.*

*Sinəmizdə çırpınır bax,
Könüllərdi , quş ki deyil.*

Bu bənddə “könüllərdi, quş ki deyil” deyilsə də, əslində elə “könül quşu” anlayışı ilə kö-nüllərin bir sevgi quşu olduğu ifadə olunmuşdur. Necə ki, bir atalar məsələmizdə deyildiyi kimi, ”Könül dediyin bir quşdur ki, o, hər dəni dənleməz”.

Bizim 80 yaşlı müdrikimiz, ağsaqqal folk-lorşünasımız Sədnik müəllimin ürəyi də sevgi, məhəbbətlə dolu olduğundan həmişəcavandır. Ona görə də şeirin üçüncü bəndində-möhür-bənddə- özünü belə nişan verir:

*Hər aşiqin öz adı var,
Hər ürəyin öz odu var.
Hər meyvəni öz dadı var,
Turşməzədi turş ki deyil.*

Fikir verin: “Hər aşiqin öz adı var” şəstlə, təşəxxüslə deyir, bu cümləni Sədnik müəllim. Demək istəyir ki, mən də 80 yaşlı müdrik kimi (“Bilqamıs” dastanındakı müdrik Axıkar kimi!) sevən aşiqəm, “Hər ürəyin öz odu var”, mənim də ürəyimin odu insanlara sevgi – məhəbbət

yanğısı ilə doludur, deyir. “Hər meyvənin öz adı var” eşqin nübarından dadmağın, eşqin barının-meyvəsinin “turşməzə olduğu”nu deyib hallandıran Sədnik Paşa bununla sevən aşiq üçün eşqin dadının-tamının nə acı, nə turş olduğunu, ”turşməzə” tamı verdiyini eyhamlayır.⁶

⁶ “Pirsultan” dərgisinin 10-cu sayında dərc olunmuşdur.

80 yaş – qırmızı ekvator qurşağı

Orta hesabla hər bir normal adam dünyada 160 il ömür sürməlidir. Bu, tibb elmində insanın bioloji inkişaf qanunauyğunluğuna əsasən alimlərin hesablamasıdır. Amma belə fiziki ömrü yaşamaq üçün gərək insan həyatda necə yaşamaq prinsiplərinə düzgün əməl etməli, hər bir şeyi normada olduğu kimi məsrəf-məxrəc etməlidir. Buna nail olmaqdan ötrü isə hər kəsdən təmkinlə, ağılla yaşamaq və öz enerjisini lazımi miqdarda işlətmək-paylamaq tələb olunur. Bəli, normal yaşam müddəti 160 ildir. Bu minvalla, bu ölçüylə götürdükdə, 80 yaş ömrün yarısını yaşamaq deməkdir. Demək, bizim hamımızın sevimlisi, folklorşünaslığımızın ağsaqqal siması kimi tanıdığımız Sədnik Pirsultanlının 80 illik yubileyi onun ömrünün tən bölməsi- qırmızı xətti qalın ekvator zolağıdır. Xəritədə dünyanın tən ortası olan ekvator xətti necə aralıdan adamı özünə çəkirsə, diqqəti cəlb edirsə, açıq-aydın fərqlənirsə, bax eləcə də Sədnik müəllimin cismən həyatda yaşadığı ömür yolunun yarısı - səksən illik yubileyi də hamımızın diqqət mərkəzində o cür dayanıb. Bəs bu diqqət mərkəzində o, necə

görünür? Əlbəttə ki, çox şən-sağlam və gümrah! Belə nikbin bir ovqatı Sədnik müəllim necə yaşaya bilməyin sirlərinə vaqif olmaqla qazanıb. Bəs necə?

Sədnik müəllim sağlam fiziki ömür sürməsi üçün ilk növbədə özünü bir fərd olaraq təbii şəkildə ana təbiətin qoynundan ayrılmaz hiss edib, özünü vətənimizin bir parçası kimi torpağın üstündə böyüyüb, boy atan nəhəng çinar ağacının görkəmində yaşada bilib. Ruhunun mayasını vətənimizin təbiətindən, orqanizminin rişələrini torpağa bağlılıqdan götürüb. Canlı bitki-ağac rüşeymləri öz kökünü-qidasını torpaqdan necə götürüb cücədirsə, boy atırsa, yaşayırsa, o tərzdə də Sədnik müəllim vətən torpağının, daşının, qayasının üstündə bitib, inkişaf edib, böyüyüb və bu gün gördüyümüz çinar əzəmətli, çinar görkəmli, müdriklik, ağsaqqallıq zirvəsinə yetişib. Professor Sədnik Paşayevin bəri başdan 160 il ömür sürəcəyinə təminat qazanacağıının sirri vətənimizin – torpağın köksündə bitirə bilib, mayasını-gücünü vətən torpaqlarının saf suyundan – havasından, bir sözlə, vətən gözəlliklərindən ala bilib. Axı, insanlar sosial varlıq kimi formalaşmasından öncə bir fərd olaraq bioloji varlıq kimi dünyaya gəlirlər.

Ona görə də insan özünü sağlam görməsi üçün birinci növbədə bioloji amil olduğunu nəzərə almalı, bioloji cəhətdən böyüyüb inkişaf etməsinin qayğısına qalmalıdır. Bu mənada, Sədnik müəllim vətənimizdə bitən uzun ömürlü – çox əsrlik ömrə malik vüqarlı çinar ağaclarını xatırladır. Bax, Sədnik müəllim özünü torpaq üstündə beləcə bitirib-yaşadır. Onun gümrahlığının, sağlamlığının birinci şərti budur.

İkincisi: Mən yuxarıda da qeyd etdim ki, insanın torpaq kimi inkişaf etməsi üçün özünü-enerjisini istənilən şeyə müvafiq qaydada – bərabər ölçüdə, paralel şəkildə paylamağı bacarmalıdır. İnsan enerjisini bir şeyə az, digərinə çox dərəcədə paylayarsa-tarazlıq münasibətlərini itirərsə, onda öz fiziki ömrünə balta çalmış olar, sağlamlıqdan və torpaq yolu həddinə yetməkdən məhrum olar. Bax, bu cəhətdən də Sədnik müəllim özünü istənilən sahəyə bərabər miqyasda paylaşdıra bilib.

Mən “Folklorumuzun bilici babası - Sədnik Paşa” adlı bir yazımda yubliyarın həyat-fəaliyyətini bir neçə bölgüdə qruplaşdırmışdım. Onun şairlik, müəllimlik, alimlik, folklorşünas-səyyahlıq (yəni folklor irsimizin toplayıcısı) kimi böyük sahələrdə mühüm xidmətlərindən bəhs açmışdım,

özü də göstərmişdim ki, bu sahələrin hər birində Sədnik Paşayev müstəqil bir insan kimi çıxış edir. Yəni o, gecə şair kimi bütövdürsə, eləcə də folklorşünas kimi, müəllim kimi, alim kimi bütöv-ayrıca bir şəxsdir. Demək, o, ömrünü bildiyi sahələrə eyni şəkildə paylaşıdırıb-bölüşdürə bilib. Bunların hamısında o, eyni adamdır-eyni dərəcədə normal mütəxəssisdir.

Bax, bu gün bizim gözümüz qarşısında gümrahlığı ilə gördüyümüz 80 yaşlı professor Sədnik Paşayevin özünü cavan saxlamağının ikinci səbəbi də bu amillərlə şərtlənir: Özünü, enerjisini artıqdan, ya əskikdən nəyəsə sərf etməməkdən - bərabər biçimdə özünü paylaşdırmaqdan!...

Bu gün bizim 80 yaşlı müdrük kimi görüb - tanıdığımız professor Sədnik Paşayevin həm fiziki ömrü, yaşayış, həm də mənəvi ömrü-mənəvi dünyası bir məktəbdir. Necə yaşaya bilməyi bir məktəb kimi ondan öyrənməliyik. Özünü torpaq üstündə bitirə bilmək, vətən torpağına bağlılıq ruhunda yaşatmaq və həm də folk-lorumuzu, xalqımızı dərin məhəbbətlə sevməklə vətənə, xalqa gərəkli vətəndaş olmaq! Bu yol professor Sədnik Paşayevin özündən sonra bizlərə açdığı yoldur.

Bəli, professor Sədnik Paşayev 80 illik ömür yolunda həm alim kimi, həm də vətəndaş – insan kimi biz gənclərə nümunə məktəbdir. Alimliyi ilə insanlığı bir-birini tamamlayan canlı bir simadır. İstəyirsən onunla sadə bir insan kimi təmas qur, ünsiyyət et, istəyirsən də bir şair kimi, ya elm adamı kimi müsahib ol. Hər bir halda bu münasibətdən xoşlanacaqsan, hərarət tapacaq, mehribanlıq görəcəksən. İnsanın da xoşbəxtliyi elə budur. Cəmiyyətin hər təbəqəsinin, nümayəndəsinin hörmət və məhəbbətini qazana bilmək! Sədnik müəllim insanların məhəbbətini qazanmış ağsaqqal, nurani bir insandır. Ömrümün yarı yaşının müqəddəslik zirvəsində qərarlaşan Sədnik müəllimə 160-a gedən yolda da sağlamlıq deyir, həmişə belə qalmasını arzulayıram!..⁷

⁷ “Pirsultan” dərgisinin 15-ci sayında dərc olunmuşdur.

“Lilpar bulağ”ın canlı obrazı

Pirsultanlı Sədnik Paşanın «Lilpar bulaq» adlı şeir kitabı onun şair kimi oxucuları ilə on birinci görüşüdür. Kitabın adı ilə müəllifin könül dünyası arasında bir üzvi bağlılıq var: Bəli, Sədnik müəllimin könlü bir bulaq kimi durmadan axıb çağlayır və o könül bulağından istər şeirləri, istərsə də folklor irsimizin inciləri bir həzin qıjıltı ilə axıb oxucu könlünə dolmaqdadır, oxucularının sözə, şeirə olan təşnəsinə sərinxlik gətirməkdədir. Mən burada bir incə məqamı da diqqətə çəkmək istərdim. Bu, nədir? Bu, müəllifin burada bulaq sözünün əvvəlində işlətdiyi epitetdir – lilpar ifadəsidir. Bəlkə də heç kimlərsə «lilpar» sözünün fərqiə vara bilmir. Lilpar dağların köksündən çəş verib çağlayan bulaqların gözündə bitən otdur-bitkidir, çiçəkdir. O çiçək ki, bulaqların mənbəyində bitir, o gül ki, bulaqların gözündən su içir, qidalanır...

Mən deyərdim ki, «Lilpar bulaq» ifadəsi burada təkcə şeir kitabına qoyulan ad deyil, həm də Sədnik Paşa Pirsultanlının özünün adaşdır, - poetik obrazıdır. Burada toplanan şeirlərin müəllifi olan Sədnik Paşanın özü bir lilpar timsalında çıxış edir, öz şeirləri ilə oxucu

könlünə, oxucunun ruh dünyasına lilpar bulaq sərinliyi bəxş edir.

Həm də lilpar çiçəyi öz rişəsini buz bulaqların gözündən alıb həyat, dirilik tapdığı kimi, Sədnik müəllimin lilpar misilli ürəyi, lilpar təbli könül dünyası da öz ilhamının mayasını, öz təbli çeşməsinə də vətənimizin elə lilpar bulaqlarından, səfalı yaylaqlarından, bir sözlə, vətənimizin gözəlliyindən alır. Bəli, bulağın çeşməsi heç vaxt qurumaz, lilpar isə öz mayasını çeşmələrdən alır, Sədnik müəllimin lilpar könlü də öz ilhamının qaynağını uca Yaradandan, Uca Yaradanın vətənimizə bəxş etdiyi zənginliklərdən alır:

*Bu, sinəmdə bir lələdir,
Bil, o, mənim ürəyimdir.
Şəbnəm dolu piyalədir,
Bil, o, mənim ürəyimdir.*

Obrazlı dillə öz ürəyinin vətəninin gülü, təbiəti ilə müqayisəsini verir, metaforik tərzdə vətəndə bitən lələnin gecədən üstünə düşən şəhi (şəbnəmi, jaləni) dolu piyalə, dolu qədəh adlandırır və onu da öz ürəyi ilə eyni bərabərdə tutur. Nə qədər gözəl təşbeh var burada. Çünki, çünki...burada hələ məsələnin alt qatları da çözləndə sirlər üzə çıxır: Axı, lələnin bağrında

bir qara xal olur, demək, onda şair ürəyinin lalənin rənginə müqabil olaraq qan qırmızıya boyandığını, qara xalın ürəyində qəm-qüssə nişanəsi olduğunu demək istəyir və üstəgəl, gecədən lalənin ləçəyinin ortasına düşən şəbnəmi isə qədər dolu şərəblə müqayisədə bildirmək istəyir ki, mən qızıl qırmızı geyinmiş qara xallı-qüssəli ürəyimin dərddən-qəmini dağıtmaq üçün içki şərbətini (şəbnəmi) nuş edirəm. Yəni qəmdən-dərddən içib, kədərimi dağıdıram. Fikir verin: adi təbiət səhnəsini misralara düzməklə həm özünü təbiətin bir parçası saymış – ürəyini (laləyə bənzətmiş, həm də bu təsvirdə çox zəngin poetik obrazlılıq yarada bilmişdir. Əlbəttə ki, bu cür uğur özünü vətənin fədaisi olan söz adamına xas ola bilər, o fədai folklorşünas alimlə şairliyi bir bütöv şəkildə öz səviyyəsində sinkretizə edə bilən Sədnik Paşa Pirsultanlıdır. Bəs, görəsən, şairin dərddən-qəmdən qubar bağlamış ürəyinin dərddən ölçüsü-qədəri nə qədərdir? Bu suala Sədnik Paşa bədii dillə belə cavab verir:

*Dərdimi dağa desəm,
Dağ tərənər, dağ yerişər.*

Beləcə, dünyada dağdan ağır, dağdan uca, dağdan böyük nə ola bilər ki? Bax, Sədnik müəllimin dərdi o dağlardan da güclüdür, ağırdır ki, dağları aşırmaq qüdrətindədir. Görün, daha sonra dərдинin həcmının hansı miqdarda olduğunu deyir:

*Dərdimi suya desəm,
Su alışar, sular yanar.
Xəzər suya həsrət qalar,
Araz axmaz, Kür dayanar.*

Xəzər dünyanın ən böyük gölüdür, dənizidir, amma Sədnik Paşanın dərдинin odulovu o dərəcədə sarsıdıcıdır, yandırıcıdır ki, Xəzəri də, Xəzərin su mənbələrindən sayılan Kür çayını da, Araz çayını da qurudur.

Və nəhayət:

*Dərdimi Sədnikə desəm,
Qaynar, qaynar, əsər, coşar.*

Şəklində oxucunu da bu fikrə gətirir ki, müəllifi əsdirən, coşduran, daxilini təlatümləndirən və bu təlatümü, fırtınanı coşqu ilə şeirə gətirən də elə bu dərđ yangısındır, bu dərđin tüğyanıdır. Bəs, bu dərđin kökü, qaynağı, nədən

gəlir, - deyə soruşsaq, cavab verərik ki, şair-alim Sədnik Paşanın vətəndaşlıq harayından, vətəndaşlıq yanğısından gəlir. Çünki şair də, alim də, ümumiyyətlə, hər bir fərd də daxilindən gələn yanğı ilə vətəndaşlıq duyğusu, vətəndaşlıq qeyrəti yaşamalıdır. Bəli, bu yanğının bir çoxu Qarabağlı, Zəngəzurlu ellərimizin... uzun illərdir ki, yağı işğalı altında olmasına gedib çıxır, Azərbaycanımızın düçar olduğu ədalətsiz müharibəyə söykənmir. Baxmayaraq ki, bu tarixi haqsızlığa dünya birliyi hələ də dözüür, dünya susur, amma şair-vətəndaş Sədnik Paşa Pirsultanlının ürəyi bu dözülməz dərdə öz şeirləri vasitəsilə üsyan edir:

*Düşmənin mərmisi, gülləsi
Qoy mənə dəysin.
Vətənimə dəyməsin.
Analar Sədnik adlı oğulu
Bir də doğar,
Amma Vətən doğulmaz,
Azərbaycan doğulmaz,
Türkiyəm doğulmaz -*

- deyərək Vətəni tək cə doğma Azərbaycan Respublikasının sərhəd hüdudları ilə yox, bütöv türk dünyası ilə birlikdə götürür. Ona görə ki, Sədnik

müəllim bir alim kimi dərindən dərk edir ki, türk özünə qayıdanda böyük olur, basılmaz olur, türk birliyi isə Metedən, Atılladan, böyük Hun imperatorluğundan üzü bu yana qədim-qayım bir yol başlayıb-gəlib. Bu gün param-parça olmuş Böyük Türkünəni birləşdirmək üçün Türkiyə-Azərbaycan qardaşlığının möhkəmlənməsi, digər türk dövlətlərinin həmrəylik nümayiş etdirməsi zəruridir. Bax, Sədnik müəllimin dərdi bu hikməti dərindən duyduğuna görə böyükdür...

S.P.Pirsultanlı pœziyasındakı füsunkarlıq kefiyyə-tindən ən başlıcası ondadır ki, özünü Vətənin ayrılmaz parçası kimi görür və özünün nəinki fiziki varlığını, cismani obrazını vətənin bir hissəsi sayır, həmçinin insana xas olan mənəvi varlığını, mənəvi obrazını da vətən anlayışına üzvi şəkildə bağlayır. Dediyyəimizin əyani mənərəsini «Varlığım» adlı şeirin dilindən müşahidə edə bilərik:

*Varlığım, ürəyim –
Gəncə -
Gözlərim –
Göygöl, Maralgöl
Gölləri.
Qollarım –
Xanbulağın, Qızıltorpağın
Dolambac yolları.*

*Həsratim –
Qarabağımın
Qızıl oba elləri.
İçimin alovu -- odu –
Dəlidağın lalələri,
Çil gözən
Çilgəz dağlarının
Gülləri...*

Diqqət edin: Gəncəni – doğulduğu yurdu «varlığım, ürəyim» adlandırmaqla həm fiziki cismini-varlığını, həm də ki, mənəvi dünyasını – ürəyini vətəninə hesab edir, başqa sözlə, özünü birbaşa vətənin özü (doğulduğu vətən, torpaq olan Gəncənin özü) hesab edir. Burada vətən – insan paralelliyi özünü göstərir, yəni insan (şair) birbaşa vətənin özünün canlı təcəssümçüsü kimi çıxış edir. Genişliyi ilə bir qədər sonra...

Şeirdə Göygölün, Maralgölün ayna suları müəllifin gözləri ilə müqayisə edilir. Ardınca isə Xanbulağa, Qızıltorpağa uzanan yolları özünün qolları timsalında verən şair bununla öz cisminin orqanlarını vətən torpağına, vətən sularına bənzədir. Buradan da göründüyü kimi, öz fiziki varlığını vətənin bir parçası olaraq götürür.

Qarabağın yağı pəncəsinə keçən el-obalarını isə mənəvi tərəfləri ilə müqayisəyə gətirib, könül dünyasının həsrəti kimi ümu-

miləşdirir. Daxilindəki odu-qəzəbi isə Dəlidağın lalələrinə, Çilgəz dağlarının güllərinə təşbeh etməklə, bir növ, lalənin aldığı qırmızı rəngi öz daxili qəzəbinin qızmar-qızılı-qırmızı odu-alovu kimi görür, dağların rəngbərəng güllərinin rəngini də yenə öz daxili dünyasının zənginliyi-rənginliyi ilə, əlvanlığı ilə bağlayır... Bax, Sədnik Paşa bu cür zəngin poetik ovqatın sahibidir, bu cür şairanə təbiətə malikdir. Buna görə də «Duyğularımı dəniz kimi ləpələndirən Tərtərin həzmindən həzni, bayatılı, oxşamalı nəğmə deyən dilləridir» deyir, ona duyğu verən, onu ilhamlandırıb şair edən məhz doğmaca vətən təbiəti olduğunu, vətənin ecakar mənzərəsi olduğunu bəyan edir.

*Ömrümün axarı –
Yaz yağışına qoşulub.
Aşıb-daşan
Yaşıl dağların
Qışqırıqlı selləri -*

deyəndə isə Sədnik müəllim öz ömrünü yazda dağların köksündən səs-küylə, qışqırtı sala-sala axıb gedən dağ sellərinə bənzədir, bununla da özünü yaz, bahar fəslinin təmtə-rağına tay tutur, istər elmi fəaliyyətindəki, istər bədii yaradıcılığında uğurların – sərhədlərin,

gəlhagəllərin - coşğunluqların hamısının kökünü doğma vətəndən, doğma xalqdan gəldiyini car çəkir.

Və axırda da sanki möhürbənd sayacağı verir ki,

*Bu yaşım da zəhnimdə qalan –
Karşılı oğlunun
Səmimiyyəti,
Baxışı, dostluq yazan
O mübarək əlləri.*

Beləliklə, «bu yaşım da» -- yəni tək-cə özümün yox, bütövlükdə hamının zəhnində türk oğlu Karşılıoğlunun dostluq yazan mübarək əllərini xatırlatmaqla, ümumilikdə Türk dünyasının möhkəm sarsılmaz, əzəli və əbədi dostluğuna simgə vurmuşdur.

Azərbaycan adlı vətəninəndən söhbət açanda onu Türkiyə ilə vəhdətdə götürən Sədnik müəllim Türkiyə deyəndə isə onu sadəcə müasir Türkiyə Cumhuriyyəti mənasında yox, bütövlükdə Türk dünyası – türk əlləri kimi mənalandırmışdır.

Heç təsadüfi deyildir ki, «Lilpar bulaq» kitabındakı şeirlərinin bir qismini «Türkiyə təranələri» adı altında qruplaşdırıb, türk dünyası ilə bağlı özünün elmi və bədii tədqiqatlarını,

bilgilərini, poetik təəssüratlarını vahid mərkəzə gətirib şeirlərinin ruhuna köçürdü:

*Türkmən qardaş:
Təkcə mənəm
Türk demə!
Türkmən de,
Tək mən demə.
Sən də bizlərdən birisən,
Fərqi bu,
Sünortac,
Türkün beşik yerisən,
Ancaq biləsən,
Kürreyi-ərzin
Yarıdan-yarısı
Türkmən –
Türk mənəm deyir.
Allahı bir,
Dili bir, inancı bir
Bir bədənəm deyir.
Altaydan, Yaqutdan
Anadoluya qədər.
Türk yurduyam,
Türklərə vətənəm deyir.*

Bu şeir bəhri-təvil kimi birnəfəsə oxunur, ha istəsən də ki, bir yerdə nəfəsini dərib bir balaca fasilə edəsən, mümkün olmur ki, olmur,

çünkü ən başlıcası dayanmağa, fasilə-ara verməyə bir «dayanacaq» tapa bilmirsən, adamın ruhunu özünə o qədər səfərbər edir ki, istəmirsən yarıda sözünü kəsəsən, dayandırasan. Həm də ona görə ki, şeirdə Sədnik Paşanın ruhu var, kükrəyən-çağlayan ruhu, aram, dinclik tapmayan ürəyinin odu-nəfəsi var; həm də yuxarıda dediyim kimi, burada alim Sədniklə şair Sədnik qoşalaşıblar, elmi təfəkkürlə bədii təfəkkür burada birləşib möcüzə yaradıblar, qədim, ulu türk dünyasına bu gündən səfər ediblər və oxucuları da bu səfərin təəssüratları ilə yaşamağa əməlli-başlı sövq ediblər. Bu səfər, əlbəttə ki, poetik təfəkkürün, elmi mühakimənin səfəridir, Altaydan-Altay türk birliyindən müasir Anadoluyadək – Türkiyə Respublikasınadək olan uzun bir zamanı poetik vüsətlə – işıq sürətilə bir oxu anında səyahət edərsən. Bu, nağıllarda, əfsanələrdə ola biləcək möcüzəli səfərdir ki, bunu da folklorşünas – nağıl və əfsanələrimizin gözəl bilicisi Sədnik müəllim bacarıb. Yox, bu səfəri – bu ildırım sürətli zaman səfərini təkcə Sədnik Paşa özü yox, özü ilə bahəm şeiri vasitəsilə oxucularına da etdirməyi bacarıb. Bəli, bu şeirdə oxucunun könül aləmi neçə minilliklərə səyahətə çıxır, ulu türk dünyasından üzü günümüzdə qədər möhtəşəm bir yol qət edir. Şeirdə türk

qövmələrindən, millətlərindən biri olan türkmən qardaşlarımıza müraciət etsə də, şeir bütün türk adına sığışan, türk adını daşıyan dünya türklərinə ünvanlanıb. Şair bir millətə yox, onlarla, yüzlərlə millətlərə müraciət imzalayıb. «Türkmən» adının – sözünün tərkib hissələrini «türk» və «mən» sözləri təşkil edir, ad-söz «türk mənəm» deyir, lakin Sədnik Paşa var səs ilə hayqıraraq car çəkir ki, yer üzündəki bütün türk soy və qəbilə birləşmələri «türkmən» deyir, «türk mən» -- «türk mənəm» deyir.

Bax, bu cür sözün, etnosun, millətin adının daşdığı leksik-semantik yükünə güvənərək çox böyük fikir yürüdür müəllif. Yer kürəsinin bütün türklərini əlbirliyə, dilbirliyə, əməl birliyinə səsləyir. Ümumilikdə isə vahid türk dünyasını, türk vətəninə vəsf edir, habelə Sədnik müəllimin türk aşığı Gülabiyə, Anadolu övladı Mühsin Yazıçıoğluya, Karşlıoğluna, türk müğənnisi Gülsərənə, Tansu Çillərə həsr etdiyi şeirlərinin də ruhunda təkcə Türkiyə türklərinə deyil, bütöv türk dünyasına şəxsiz sevgi və məhəbbətin ifadəsini görürük. Məsələn:

*Karşlıoğlu, bir rəssam olaydım,
Çəkəydim rəsmi vətənin üstə, -*

beyti ilə Karşlıoğluna ünvanladığı şeirini o, sonucda ümumi bəşəri bir ovqata kökləyir:

*Dostu itirən yox, dost tapanam mən,
Gör nələr yazılıb bir mənin üstə.*

Şair-rəssam olub Karşlıoğlunun surətini vətənin obrazı kimi sözlə təsvir edir, «bir mənin üstə» -- yəni bir nəfərin, ovliya nəfəsli Pirsultanın nəfəsində –sinəsində dostluq, qardaşlıq duyğularının şölələnməsini bildir-məklə, sətir-axası dillə bütün türk ellərini səfərbərliyə dəvət edir. Bu istək, amal, əlbəttə ki, S.P.Pirsultanlının Türkiyə sevgisinin, türk dünyasına sonsuz məhəbbətin təzahür formasıdır.

Göründüyü kimi, Sədnik Paşanın ilhamı «lilpar bulaq» kimi coşub kükrəyir, böyük vətən sevgisindən doymaq bilməyən könül oxucularına da belə bir ruhu təlqin edir:

*Banaz köyün ağ buludu
Mənimlə görüşdü getdi.
Yıldızdağın rüzgarı
Mənimlə öpüşdü getdi.*

Banaz köy, Yıldızdağ, habelə Bolunun Qartal qayası, Ala dağlar, Qızılıрмаq kimi toponimlərin adları burada böyük məhəbbətlə

çəkilir, torpaq, hətta vətənin başı üstdəki ağ bulud müqəddəs tutulur, təxsisləndirilir, insan kimi müəlliflə görüşür-öpüşür də...

*Qızılmaq sahilində
Topa qızlar gülüşdü.
Hər tərəfdən yağmur yağdı,
Mənim qəlbimə gün düşdü.*

Yaradılan təbiət lövhəsində təzaddan yararlanan sənətkar bir dəstə – bir topa qızın gülüşməsindən vəcdə gəlir, Vətənin—Türkiyənin bu şəh, bəxtəvər qızlarının xoş əhvalından fərəh-nak olur, bu dəmdə yağışın yağmasına, havanın soyuğuna baxmayaraq, «mənim qəlbimə gün düşdü» deyərək, bu selin-suyun, soyuğun ona təsir etmədiyini, hələ üstəlik, insanların xoş ovqatının onun canında istilik yaratdığını, səmimiyyətdən – ilıq münasibətdən isindiyini bürüzə verir. Bu, nə deməkdir. Bu, onu ifadə edir ki, Sədnik müəllim sadəcə, torpağı, havanı nəzmə çəkmir, sadəcə olaraq təbiətin fünsar gözəlliyinə aludə olub zövq almır, habelə görüb müşahidə apardığı ətraf mühitdə insanların da daxili-mənəvi aləminə göz-nəzər yetirir, torpağın-təbiətin gözəlliyi ilə insanların gözəlliyini – bəxtəvər, məsud yaşayışlarını vəhdətdə qəbul edir, təbiətin saflığı ilə mənəvi mühitin saflığı

arasında qırılmaz rabitəlilik görür və bundan daha çox sevinib, bəxtiyarlıq duyur və bu duyğusunu da, göründüyü kimi, yaradıcılığında əks etdirir. Başqa sözlə, Sədnik Paşa Pirsultanlı təkcə Türkiyə torpağının gözəl mənzərələrini nəzmə çəkmir, habelə oranın sakinlərinin də xoşbəxt yaşamalarının fərqi varır və təbiət-insan münasibətlərinin arasında bir daxili harmoniya axtarır, tapır və bunu sözlə rəsmə çəkir. Bu cür baxış tərzinin özündə bir müdriklik var, vətəni-torpağı sadəcə vəsf etmək yox, torpağı-təbiəti insanları qarışıq vəhdətdə almaq, bir bütöv kimi alıb, qəbul edib şeirə gətirmək özü bir həyat fəlsəfidir. Özgə sözlə, vətəni quru təsvirçiliklə kifayətlənməklə ifadə etmək bəsitçi-likdir, vətəni canlı orqanizmi kimi təsvir etmək lazımdır. Daha doğrusu, Qədim Misirin cansız Allahları – amonları kimi, Vətəni də bütələşdirmək, cansız müqəvva kimi alıb, təsvirə gətirmək yanlışlıqdır. Vətən yalnız təbii amillərlə – yəni canlı bioloji aləmlə və cansız təbiət varlıqları ilə – daşla, torpaqla, su ilə və s. habelə flora və fauna qarışıq təbiətin özü ilə ifadə olunmur, vətən anlayışlı özlüyündə həm də sosial aləmi -- insanları, vətəndaşları öz əhatə dairəsinə alır. Bir sözlə, insandan kənar, insanlardan təcrid edilmiş şəkildə heç bir vətən anlayışı bütövlük kəsb etmir. Vətən öz fədaisi

ilə, vətəndaşları ilə vətən olur. Dolayısı ilə bir türk şairinin dediyi kimi, torpaq uğrunda ölən varsa, Vətəndir! Yəni torpağın uğrunda canını fəda edə bilən vətəndaşı (vətən daşıyıcısı, vətən yaşadanı) varsa, onda o torpaq vətənə çevrilə bilər, əks halda quru torpaq – insandan, xalqdan, millətdən ayrı halda torpaq vətən deyildir!

Bax, bu mənada Sədnik Paşa Pirsultanlı poeziyasının oxucuya aşıladığı müsbət keyfiyyətlərdən ümdəsi odur ki, bu nümunələrdə təbiətlə insan bütövlükdə vəsf olunur, üstəgəl, müəllif özü canlı olaraq bir şair kimi də, bir alim kimi də vətənin layiqli vətəndaşı kimi – fədakar vətən övladı kimi çıxış edir və şeirlərdən boylanan lirik mən – «lilpar bulaq» obrazının canlı daşıyıcısı olan Sədnik Paşa özü vətən torpağının əyani canlı simvolu kimi çıxış edir. Başqa sözlə, «Lilpar bulaq» adlanan kitab vasitəsilə biz Sədnik Paşanın simvolik adaşı kimi «Lilpar bulaq» obrazının səsini dinləyir, bu səsin mehrinə aludə oluruq. Yoxsa, əgər belə olmasaydı, Sədnik Paşanın bir xalq ozanı kimi, bir müdrik Xoca kimi el-el, oba-oba, mahal-mahal gəzib bir görkəmli, folklorşünas-alim kimi formaləşə bilərdimi, lap elə onun özü canlı folklor kimi məşhurləşə bilərdimi?! Bəli, Sədnik müəllim bir şəxsiyyət olaraq, həm də canlı folklor abidəsidir, folklor isə xalqa məxsusdur,

demək, Sədnik müəllim özü xalqın bir ləyaqətli şəxsiyyəti kimi birbaşa xalqın adından danışa bilir, xalqın özünü təmsil edə bilər, xalqın ünvanını daşıya bilir. Və əgər xalqın ünvanını öz imzasında, öz ruhunda, öz bədii və elmi yaradıcılığında yaşada bilirsə, daşıya bilirsə, onda demək, Sədnik Paşa bununla həm də xalqın ünvanı olan torpağı – bir sözlə, vətənin özünü təmsil edə bilər. Bir sözlə, Sədnik Paşa Pirsultanlı alim və şair olaraq təkcə xalqın adından danışmır, eyni zamanda, xalqın özünü təmsil edən müdrik sima, xalqın yurdunu bəlgələyən vətənin canlı obrazıdır ki, bu kitabında da o, vətənin «lilpar bulağı» kimi çağlayıb-coşur və oxucunun təşnəli könlünə axıb, ona sərin bir ovqat bəxş edir, ruhuna sərinlik gətirir. Sədnik müəllimin bir şeirində dediyi kimi,

*Oxusan da yüz əsəri,
Duymasan olmaz kəsəri...*

Bəli, əlbəttə ki, oxucudan bircə duyğulu ürək, iti zəhin, intellektual səviyyə tələb olunur ki, bu misralarda vurğulananları könül dünyasına sala bilsin, müəllifi başa düşsün.

Sədnik Paşa Pirsultanlı bir xalq bilicisi kimi, el sənətkarı – şairi kimi sevilməyinin

nəticəsidir ki, bir sıra söz-sənət adamları – Məmməd Alim, Elxan Gözəldağlı, Nurayib Əsgərli, Məmməd Qaşqaçaylı Aşıq Haşım Qubalı, Ramiz Təmkin, Əhməd Fərhad, Fəridə Əbülfəzqızı, Qivami Qazıyev, Aşıq Kamandar, Zahir Əliyev, Mahirə İsbıqızı və başqa şeir-sənət adamları, habelə öz oğlu Səyyaf Sədnikoğlu onun şərinə şeirlər qoşmuş, mahnılar bəstələmişlər.

*Təxəllüs götürüb Pirsultan kimi,
Alimdi, şairdi, həm loğman kimi.
Düşünən zəkali bir insan kimi,
Çəkir həsrətini yüzü Sədnikin.*

Məmməd Qaşqaçaylının ona yazdığı nümunədən bir bənddir bu. Alim, şair, loğman, zəkali insan kimi tərənnüm olunur. Bu tərənnümlərin, təriflərin hərəsində bizlərə S.P.Pirsultanlı şəxsiyyətinə böyük sevgidən söz açılır, müxtəlif rakurslardan Sədnik müəllim bizlərə təqdim olunur. Mən isə öz növbəmdə bu yazımda Sədnik Paşamızın vətənin «Lilpar bulaq» timsalında görünən, çıxış edən canlı obrazından bəhs açma bildim.⁸

⁸ Sədnik Paşa Pirsultanlının “Lilpar bulaq” kitabından yazılmışdır.

Kitabın içindəkilər

Folklorumuzun bilici babası – Sədnik Paşa	3
Folklorumuzun məcnun dərvişi	12
Yunis İmrə izi – Sədnik Paşa sözü	25
Vətəni tərənnüm edən misralar	30
Sevgidən yoğrulan misralar	35
Sədnik Paşa Pirsultanlının poeziyası	41
80 yaş – qırmızı ekvator qurşağı	56
“Lilpar bulağ”ın canlı obrazı	61

ŞAKİR ALBALIYEV

filologiya elmlər namizədi

**SƏDNIK PAŞA PİRSULTANLI
POEZİYASINA BİR BAXIŞ**

*Kompüter tərtibatçısı:
Turanə İmanova*

“PİRSULTAN” - 2011

Yığılmağa verilmişdir: 22.01.2011

Çapa imzalanmışdır: 14.02.2010

Qiyməti müqavilə yolu ilə

Tiraj: 100